

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБ(Ј)ЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

Бања Лука, 2020. година

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБ(Ј)ЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

Издавачи:

Универзитет у Бањој Луци Факултет безбједносних наука

Булевар војводе Живојина Мишића 10 а
78000 Бања Лука, Република Српска
Тел: +387 51 333 603
<https://fbn.unibl.org/>

Криминалистичко-полицијски универзитет

Цара Душана 196
11080 Земун, Србија
Тел: +381 11 3161-444

<http://www.kpu.edu.rs/cms/>
Е-адреса часописа: casopis@fbn.unibl.org
Интернет адреса часописа: <https://fbn.unibl.org/casopis/>

Главни и одговорни уредник:

Предраг Ћеранић
(Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ)

Замјеник главног и одговорног уредника:

Дане Субошић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија)

Извршни уредници:

Стево Јаћимовски (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија)
Велибор Лалић (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци,
Република Српска- БиХ)

Уређивачки одбор:

Дарко Паспаљ (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска - БиХ), Миле Шикман (МУП Републике Српске, Република Српска - БиХ), Милан Липовац (Србија), Жана Врућинић (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска- БиХ)

Савјет часописа:

Горан Бошковић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија); Саша Мијалковић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија); Јасмина Гачић (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Божидар Бановић (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Ненад Путник (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Милан Гужвица (Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци, Република Српска- БиХ); Лоренс Арманд Френч (Универзитет у Њу Хемпширу, САД); Желимир Кешетовић (Факултет безбедности, Универзитет у Београду, Србија); Сретен Југовић (Криминалистичко-полицијски универзитет, Београд, Србија)

Секретаријат часописа:

Драгана Васиљевић

Лектор:

Адријана Митрић

Превод на енглески:

Лидија Николић Новаковић

Штампа:

Мако принт, Бања Лука

Тираж: 200 примјерака

ISSN 2637-3076

Часопис излази два пута годишње

Журнал за безбједност и криминалистику (уписан у Регистар јавних гласила Министарства просвјете и културе Републике Српске, под редним бројем 688)

УВОДНИК

Трећи број часописа „Журнал за безб(ј)едност и криминалистику”, објављен у суиздаваштву Криминалистичко-полицијског универзитета из Београда и Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, означава континуитет у једном озбиљном приступу питањима безбједности и криминалистике, али и послова полиције и специјалног физичког образовања, ужих научних области које припадају истом научном пољу.

Часопис се „отвара” текстом Драгомира Јовичића „Безбједносни сектор и/или рад полиције у заједници” у којем се разматра корелација полиције и друштвене заједнице, односно, преиспитују могућности рада полиције у заједници. „Сасвим је сигурно да полиција не може остварити своју функцију уколико нема адекватну комуникацију и сарадњу са грађанима”, указује аутор и наглашава да „од квалитетне сарадње са грађанима у највећој мјери зависи какве ће резултате у раду имати полиција”. Централна мисао у овом раду је да ли сарадња полиције са грађанима треба да буде подигнута на ниво партнерства, за шта се залажу поједини аутори као што су Dean Champion и George Rush. **„Суштина овог концепта јесте да се у први план стављају грађани и да се њима сада даје једна сасвим друга улога у контакту са полицијом”,** наводи аутор, али уједно указује на значајну разлику између схватања **појмова „сарадња” и „партнерство” у односу између полиције и грађана. У том контексту се наводи да „нови концепт није могао да заживи у нашем правном систему”,** што аутор подробно објашњава. Партнерство грађана и полиције подразумева да „грађани заједно са полицијом одређују приоритете и начин вршења полицијских послова те да и грађани буду одговорни за стање безбједности”, што је по аутору овог, врло систематичног рада, неприхватљиво. Аутор се децидно опредјељује за сарадњу полиције и грађана као једини прихватљив модел рада полиције у заједници и закључује да је „рад полиције на безбједносном сектору, кроз вршење позорничке и патролне дјелатности најефикаснији начин рада на терену”.

У раду под називом „Travel documents and ID card counterfeiting in Slovak Republic” Матеј Барта се бави фалсификовањем докумената у Словачкој. У првом дијелу рада, Барта објашњава разлоге због којих су путне исправе, личне карте и контролне марке у Словачкој заштићене законом. Аутор затим објашњава разлику између оригиналног, измијењеног и лажног документа. „Оригинални документом сматрамо онај који је направљен од оригиналних основних материјала и који користи оригиналне технике штампе и безбједносне функције. Измијењени документи су објекти чија је суштина оригинал, али садрже измијењени дио оригинала... Лажни документ се прави уз помоћ лажних основних материјала, техника штампе и других безбједносних елемената.” Мјере заштите докумената су посебан предмет ауторовог интересовања. Барта детаљно објашњава скривене и видљиве елементе техничке заштите. Врло илустративне су студије случаја кроз које аутор приказује начине фалсификовања докумената. Интересантна је класификација фалсификатора које аутор, тако, дијели на примитивне, мале, професионалне, и оне којима је фалсификовање

хоби. Као посебна и посљедња група издвајају се „фалсификатори које финансира држава - који могу да користе исту опрему која се користи за производњу новца”. На крају, аутор закључује да „када се упоређују појединачни статистички подаци, очигледно је да је фалсификовање докумената и даље велика пријетња чак и уз стално побољшање безбједносних карактеристика”.

Трећи рад објављен у овом броју часописа има наслов „Забрана вршења позива, делатности или дужности у казненом праву Републике Србије”, а односи се на „могућност ограничавања бављења одређеним позивом, делатношћу или пословима како физичком тако и правном лицу, али и предузетнику, које наступа услед изрицања казних санкција”. Закључак аутора (Дарко Димовски и Иван Милић) гласи да, иако су се казне, нарочито казна затвора, сматрале за најстроже казнене санкције, у појединим случајевима ствари изгледају другачије. Мјере безбједносне заштите које су биле предмет овог занимљивог истраживања, по аутору, „могу бити строже по учиниоца казног дела од изречене казне”. Аутори су истраживање поткријепили илустративним примјерима из судске праксе, а што је изнесено у подножним напоменама.

Аутори четвртог рада објављеног у Журналу су бројни: Лазар Вулин, Дарко Паспаљ, Милан Гужвица и Милан Војводић. Сам рад, под називом „Базичне моторичке способности као предиктори савладавања полигона за провјеру моторичких знања”, представља истраживање спроведено на студентима прве године Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. Истраживање је спроведено „са циљем утврђивања утицаја моторичких способности на ефикасност савладавања полигона за провјеру моторичких знања и утврђивања разлика у нивоу моторичких способности”. Бројна и разноврсна тестирања испитаника оправдала су ангажман већег броја аутора овог рада. Закључак до којег су током истраживања аутори дошли гласи да би се „коришћењем полигона као инструмента за процјену специфичне спретности унаприједио наставни процес и омогућило континуирано праћење и увид у стање биотичких знања студената Факултета безбједносних наука”.

Опсежним и темељним приказом књиге „Јавна безбједност” аутора Драгомира Јовичића и Гојка Шетке, иначе наставника Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, „завршава” се трећи број часописа иза којег стоји видно агилна редакција. Како истиче аутор приказа, Синиша Каран, „посебан значај и вриједност ове монографије се састоји у томе што је ово риједак рукопис у Републици Српској који на свеобухватан начин, прилагођен актуелним законским и подзаконским прописима, говори о јавној безбједности”. Каран врло детаљно објашњава и тумачи свих десет поглавља књиге и истиче да је „издавањем ове монографије остварен циљ Факултета безбједносних наука који се односи на стално иновирање властитог наставног програма”.

И трећим бројем часопис „Журнал за безбједност и криминалистику” доказао је да су његови издавачи веома убједљиви у намјери да имају часопис са завидном репутацијом у региону.

Главни и одговорни уредник
Др Предраг Ђеранић

САДРЖАЈ

УВОДНИК	5
НАУЧНИ ЧЛАНЦИ.....	9
<i>Драгомир Јовичић</i> БЕЗБЈЕДНОСНИ СЕКТОР И/ИЛИ РАД ПОЛИЦИЈЕ У ЗАЈЕДНИЦИ	11
<i>Маџеј Барџа</i> ФАЛСИФИКОВАЊЕ ПУТНИХ ИСПРАВА И ЛИЧНИХ КАРАТА У РЕПУБЛИЦИ СЛОВАЧКОЈ	25
<i>Дарко Димовски, Иван Милић</i> ЗАБРАНА ВРШЕЊА ПОЗИВА, ДЕЛАТНОСТИ ИЛИ ДУЖНОСТИ У КАЗНЕНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ	35
<i>Лазар Вулин, Дарко Пасџаљ, Милан Гужвица, Миленко Војводић</i> БАЗИЧНЕ МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ КАО ПРЕДИКТОРИ САВЛАДАВАЊА ПОЛИГОНА ЗА ПРОВЈЕРУ МОТОРИЧКИХ ЗНАЊА	47
ПРИКАЗИ	61
<i>Синиша Каран</i> Приказ монографије под насловом „Јавна безбједност”	63
УПУТСТВО АУТОРИМА	67
УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА.....	75

НАУЧНИ ЧЛАНЦИ

БЕЗБЈЕДНОСНИ СЕКТОР И/ИЛИ РАД ПОЛИЦИЈЕ У ЗАЈЕДНИЦИ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2001011J	COBISS.RS-ID 130283777	УДК 351.74/.76:321.7(497.6)
---------------------------------	------------------------	-----------------------------

Драгомир Јовичић¹

Факултет безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци

Апстракт: Веома је важно на који начин државни органи врше своју дјелатност. То се посебно односи на полицију имајући у виду природу послова које полиција врши. Сасвим је сигурно да полиција не може остварити своју функцију уколико нема адекватну комуникацију и сарадњу са грађанима. Од квалитетне сарадње са грађанима у највећој мјери зависи какве ће резултате у раду имати полиција. Поред рада на безбједносном сектору који је на нашем простору у примјени већ 50 година, појавиле су се и идеје за увођење новог концепта који би из сарадње са грађанима прешао у неку врсту партнерског односа, а што би значило да грађани заједно са полицијом одређују приоритете и начин вршења полицијских послова те да и грађани буду одговорни за стање безбједности. Наравно да овај нови концепт није могао да заживи у нашем правном систему.

Кључне ријечи: држава, полиција, безбједносни сектор, изорнички рејон, заједница, грађани.

УВОД

Свака држава има задатак да обезбиједи својим грађанима услове који ће им омогућити да своје свакодневне потребе, али и обавезе испуњавају у безбједном окружењу. Обезбјеђење оваквих услова зависи од различитих субјеката безбједности, а грађанима је, свакако, највидљивији међу њима полиција. Држава је примарна организација у глобалном друштву и, као таква, располаже политичком, сувереном влашћу која је утемељена на монополу оружане моћи, уређује најважније друштвене односе и остварује специфичне функције. Дакле, држава уређује заједнички живот људи. Доносећи правне акте, државна власт принудно усмјерава важне друштвене односе (Јовичић, 2018:40). Већ по самом настанку, држава је преузела на себе чување јавног реда и мира у друштвеној заједници. За вршење тог и других задатака, она је организовала органе власти. Тек кад се почела старати

¹ Аутор за кореспонденцију: др Драгомир Јовичић, доцент на Факултету безбједносних наука, Универзитет у Бањој Луци. Имејл: dragomir.jovicic@fbn.unibl.org.

о унутрашњем реду, држава је постала правна установа у пуном смислу те ријечи (Јовичић и Шетка, 2018:31).

Дакле, функција остваривања безбједности припада држави. Безбједност друштвене заједнице, без обзира на њен ниво (локални, национални, регионални, глобални), увијек се посматра кроз призму безбједносног окружења. А безбједносно окружење се непрестано мијења и карактеришу га различите опасности, односно, различити изазови, ризици и пријетње. Ове опасности су, углавном, посљедица људског дјеловања или природних процеса (непогода). Појам безбједности није лако одредити, али могло би се прихватити да се под појмом безбједносног стања уобичајено подразумева: стање у којем нама и нашој имовини ништа не пријети, стање у којем смо заштићени, односно, у којем нисмо ничим угрожени. Значи, безбједност је основна потреба друштва у цјелини, али и сваког од нас појединачно, без обзира на било коју различитост.

Заштита основних друштвених вриједности, а самим тим и остваривање потребних услова за нормално одвијање друштвеног живота, захтијева да држава предузима различите активности те да изграђује посебне механизме заштите од друштвено опасних појава (прије свега, од криминалитета), што најдиректније утиче на нормално функционисање друштва. Највидљивији субјект државе који у највећем обиму и утиче да се друштвени живот одвија несметано, јесте полиција. Природа послова које у својој надлежности има полиција, сврстава полицију у ред најважнијих државних органа. Ово је свакако разлог зашто је посебно важно како полиција своју дјелатност у пракси остварује, пошто управо од тога у највећој мјери и зависи укупан безбједносни амбијент, односно, квалитет испуњавања наших основних потреба.

Стога је веома важно у свакој држави на који начин полиција остварује криминалистичку контролу терена који покрива. Да ли је организација и начин вршења полицијских послова постављен тако да гарантује остварење безбједности грађанима и осталим правним субјектима на нивоу који им омогућава да несметано остварују своја права и обавезе. Наравно да различите државе имају различите концепте које примјењују у практичном раду својих полицијских организација. На то утичу различити фактори, али сасвим сигурно да ниједна држава без адекватне присутности својих полицијских снага на терену не може својим грађанима понудити довољан ниво личне и имовинске безбједности.

БЕЗБЈЕДНОСНИ СЕКТОР

Полицијски послови и задаци у највећем обиму везани су за терен, односно, извршавају се на терену, пошто се тамо и манифестују различити безбједносни проблеми. А то значи да највећи обим полицијских послова обављају припадници полицијске станице, односно, они су први на „удару” разних безбједносних проблема и догађаја. Да би се полицијски послови и

задачи успјешно обављали, неопходно је добро познавање, како саме територије тако и безбједносне проблематике на простору који покрива полицијска станица, а наравно и лица (посебно познатих извршилаца кривичних дјела). Управо познавање ових параметара има пресудан значај на подјелу станичног подручја (Јовичић и Шетка, 2018:221).

Приједлог о подјели станичног подручја подноси и образлаже командир полицијске станице. У приједлогу се наводи број насеља, број становника, густина насељености, привредне активности, развијеност саобраћајне инфраструктуре, степен урбанизације, број објеката већег значаја, број кривичних дјела и прекршаја јавног реда и мира који се догађају на подручју сектора и свим другим релевантним подацима. Рјешење о подјели станичног подручја на безбједносне секторе, а на основу таквог приједлога, доноси начелник полицијске управе. Безбједносни сектор је дио подручја полицијске станице опште надлежности који обухвата одређену природну и безбједносну цјелину, на којој се може ефикасно пратити стање безбједности и организовати вршење послова и задатака из дјелокруга рада Министарства унутрашњих послова (Талијан, Аранђеловић и Велимировић, 2001:215).

Полицијски практичари воле да кажу да је на терену „полицијска производња”, што значи да се на терену одвија претежан дио полицијских послова и задатака, од сазнања за догађај, преко изласка на лице мјеста, вршења увиђаја, прикупљања података, опсервација, до лишења слободе и документовања појединих случајева. Дакле, и оперативни рад припадника полиције врши се на терену, односно, безбједносном сектору, а и он се врши кроз позорничку и патролну дјелатност, зависно од тога да ли се ради о урбаном или руралним подручјима. Облици и начин оперативног дјеловања припадника полиције на безбједносном сектору састоје се у личном ангажовању на следећем: а) праћењу и анализи безбједносне ситуације на сектору, б) правилној примјени оперативно-тактичких мјера и радњи у спречавању кривичних дјела и прекршаја и откривању њихових извршилаца, в) стварању оперативних веза, у складу с овлашћењима и плановима оперативне дјелатности, г) коришћењу разних докумената, извјештаја и информација којима располажу сви органи унутрашњих послова, д) остваривању конкретних безбједносних задатака по упутствима руководиоца организационе јединице полиције или у сарадњи са овлашћеним радницима линијских служби безбједности и њ) сарадњи са грађанима у пружању стручне и друге помоћи из области безбједности (Пилиповић и Јовичић, 2017:331).

Основни метод вршења полицијских послова на подручју полицијске станице јесте рад полиције на безбједносном сектору. Организација и садржај рада полиције на безбједносном сектору имају за циљ да се полицијски послови обављају плански, систематски и, надасве, ефикасније. Иначе, безбједносни сектор представља дио територије на подручју које покрива једна полицијска станица, а на коме се обављају послови из дјелокруга Министарства унутрашњих послова. У зависности од тога да ли се ради о урбаном или руралном подручју, безбједносни сектор обухвата подручје једне или више

мјесних заједница. Дакле, не постоји дио територије који не припада, односно, није у саставу неког безбједносног сектора. Основни разлог за подјелу станичног подручја на безбједносне секторе произилази из потребе за што цјеловитијим познавањем одређеног подручја. Са аспекта безбједносних потреба посебно је важно познавати: лица, територију, безбједносну проблематику и све остале информације значајне за безбједност.

Полицијски послови на безбједносном сектору се, као што смо претходно навели, врше превентивном и репресивном активношћу. Општа превентивна активност се односи на откривање узрока који доводе до криминалних понашања појединаца и група, као и на мјере сузбијања и елиминисања тих узрока, а све са циљем стварања што повољнијег безбједносног стања. Што се тиче репресивног дјеловања полиције на сектору, оно подразумемијева брзу и ефикасну интервенцију полиције у случајевима када је већ дошло до извршења кривичних дјела или прекршаја.

Свакако треба имати на уму да безбједносна проблематика на сектору није једнако присутна на свим његовим дијеловима. Тако је на неким дијеловима она веома изражена, а неким дијеловима је минорна или је готово занемарљива. У зависности од интензитета безбједносне проблематике на одређеним дијеловима сектора, неопходно је појачати присутност полицијских службеника, а то налаже да се у оквиру неких безбједносних сектора формирају позорнички и патролни рејони.

Позорничка служба представља основни вид непосредног дјеловања полиције на спречавању вршења кривичних дјела, прекршаја и других друштвено штетних понашања група и појединаца. Позорничка служба врши се на позорничком рејону, а позорнички рејон представља дио једног безбједносног сектора. Позорнички рејони се успостављају као облик непосредног превентивног и репресивног дјеловања униформисаних припадника полиције, али и других припадника полиције (криминалистички полицајци) у одржавању јавног реда и мира и спречавању вршења и откривања кривичних дјела и прекршаја. Позорничка дјелатност врши се у градовима, већим насељима, индустријским и саобраћајним центрима и туристичким мјестима, гдје то захтијевају безбједносни разлози. Позорничку дјелатност обављају униформисани припадници полиције и то у правилу један полицајац на једном позорничком рејону, а када то безбједносна ситуација налаже, може и више припадника полиције обављати дужност позорника на истом рејону истовремено. Позорничку дјелатност усмјерава вођа сектора, а она се може организовати као стална и повремена (Јовичић и Шетка, 2018:229-231).

Патролна дјелатност је свакодневна активност у полицијским јединицама, а има превентивни и репресивни карактер. Превентивни се огледа у спречавању вршења кривичних дјела и прекршаја, репресивни у брзој и одлучној интервенцији када већ дође до незаконитих појава. Полицијске станице се дијеле на одређен број патролних рејона, а по могућности, рејон треба да обухвати подручје једне или више мјесних заједница. Дакле, патролна служба или служба обиласка спада у основни вид непосредног, превентивног

дјеловања полиције, али и непосредног вршења скоро свих послова полиције на безбједносном сектору. Патролну службу је потребно организovati тако да она задовољи потребе службе у смислу остварења увида и контроле стања безбједности на свом подручју, а да се при томе рационално користе материјална средства неопходна за обављање ове дјелатности, као и да се припадници полиције не оптерећују и не исцрпљују без оправдане потребе. Свакако да се на уштрб средстава и употребе људства не смије десити да се повремено не изврши обилазак и најудаљенијих мјеста на станичном подручју, из разлога што је потребно да се сви грађани осјећају безбједно и да имају повјерење у полицију, што неће бити могуће уколико нема макар повремених контаката између грађана и полиције. Значи, ниједан дио станичног подручја не смије бити запостављен, иако приоритет треба да имају подручја са већом густином насељености и са израженијом безбједносном проблематиком (Јовичић и Шетка, 2018:244).

О значају присутности полиције на терену јасно говоре Антон Лукежић и Мате Калањ још 1972. године. А они наводе да; „радник милиције одређен за позорничку, патролну или неку другу службу за вријеме обилажења позорничког или патролног рејона мора добро отворити очи и напрегнути слух јер је само тако у могућности чути нечији позив за помоћ, пошто је особу која позива напао разбојник, или је затекла провалника у стану. У оваквим тренуцима се не чека, а нити много комбинује, већ се хитно, али не и брзоплето, креће према мјесту догађаја, а успут, ако се располаже неким од средстава веза, обавјештава дежурство ради помоћи и евентуалног предузимања неких других мјера. Брзим доласком на лице мјеста ухватиће се учинилац, или ако је успио побјећи, располагаће се извјесним подацима на основу којих ће бити могуће организovati потрагу итд.” (Лукежић и Калањ, 1972:139). Дакле, колико год се друштво мијењало и развијало, стоји чињеница да се комплетан друштвени живот па самим тим и криминалитет, као и друге недозвољене радње, одвијају на терену. То даље говори да се може тврдити да је непревазиђен облик супротстављања свим тим девијацијама управо рад полиције на безбједносном сектору.

КОНЦЕПТ РАДА ПОЛИЦИЈЕ У ЗАЈЕДНИЦИ

Са концептом рада полиције у заједници, у Босни и Херцеговини се кренуло 2004. године као пилот пројектом који је успостављен у двије општине и то у Приједору у Републици Српској и у Жепчу у Федерацији БиХ. Идеја је била да се овај пројекат испита на простору ове двије општине, а да се онда постепено уводи у свим општинама у цијелој БиХ. Тако је 2007. године дошло до доношења Стратегије за рад полиције у Босни и Херцеговини под мониторингом међународне заједнице.

Рад полиције у заједници теоретичари различито одређују, али може се констатовати да је најприхватљивији став који износе аутори Сајнер-

Mraović, Faber, Volarević. Према њима, полиција у заједници је нова филозофија полицијског дјеловања утемељена на идеји да полицијски службеници и грађани раде заједно те да на различите креативне начине рјешавају актуелне проблеме на нивоу локалне заједнице који су везани уз криминал, страх од криминала те различите облике друштвених поремећаја. Ради се о филозофији која у својој основи има вјеровање да постизање тих циљева захтијева од полиције развој нових квалитетних односа с грађанима који поштују законе у склопу којих ће онда ти исти грађани добити прилику да дефинишу приоритете те да се укључе у различите дјелатности у сврху унапређења укупног квалитета живота на подручју гдје станују. Дакле, полиција у заједници помјера фокус полицијског дјеловања с реаговања на дојаве грађана, на рјешавање проблема (Cajner-Mraović, Faber, Volarević, 2003:1).

Интересантне ставове о појму рада полиције у заједници наводе и Dean Champion и George Rush који кажу да је тешко дефинисати рад полиције у заједници, али да га препознају када га виде, наводећи неколико различитих виђења овог концепта, а неки од њих су: 1. Рад полиције у заједници подразумева удруживање грађана и полиције у борби против криминала. 2. Обављање полицијских задатака у заједници подразумева партнерство полиције и заједнице, у којем полиција и заједница раде скупа на рјешавању свега онога што заједница сматра „проблемом”. Они (проблеми) могу се односити на напуштене куће, зарасле парцеле, правила и прописе у вези са урбанистичким планирањем, школска питања и друге урбанистичке проблеме који, у ствари, спадају у надлежности других институција. 3. Концепт обављања полицијских задатака у заједници ставља нагласак на формирање партнерства између полиције и заједнице у циљу смањења криминалитета и јачања безбједности. 4. Обављање полицијских задатака је партнерство између полиције и јавности која поштива законе, у циљу сузбијања криминалитета, хапшења преступника, изналагања рјешења проблема и јачања квалитета живота (Champion & Rush, 2003:2).

Суштина овог концепта јесте да се у први план стављају грађани и да се њима сада даје једна сасвим друга улога у контакту са полицијом. Тако професор Симоновић наводи да утицај грађана на рад полиције подразумева да грађани у слободном друштву треба да имају отворен приступ ка полицијској организацији и утичу на политику рада полиције и доношење полицијских одлука. Приступ полицији и утицај изабраних представника на њу сматра се неопходним, али не и довољним. Рад полиције у заједници истиче да полицијска служба на свим нивоима треба брижљиво ностојати да прихвати утицај заједнице (грађана) када се доносе одлуке и политика полицијског рада која има интерес за заједницу, односно, која се тиче заједнице (Симоновић, 2006:6).

Исти аутор прихвата став да је кроз овај концепт потребно градити неограничено партнерство. У литератури коју он преферира о community policing-у јасно је наглашена потреба за развојем ефективног партнерства са широком лепезом група у заједници. Уколико су те везе успостављене,

то је један од знакова о постојању партнерства између полиције и грађана. Формирање партнерства мора бити задатак цјелокупног полицијског персонела у оквиру свих нивоа полицијских институција. Полицијски лидери треба да успостављају разне облике партнерства у оквиру нивоа на коме се налазе (нпр. полицајци на нивоу управе са различитим министарствима, руководиоци полиције на нивоу града са различитим руководиоцима градских служби итд) (Симоновић, 2006:21).

Стварање повјерења грађана у полицију представља предуслов за успјешно укључивање полицијске службе у процес рјешавања проблема локалне заједнице, као њеног равноправног актера, партнера у животу, јавни сервис грађана, опремљен и обучен да своје услуге из области личне и имовинске безбједности пружи на, по грађанина, најприкладнији начин. Партнерство између полиције и заједнице представља стратешки циљ полицијског рада и заснива се на томе да грађани заједно са полицајцима овлашћеним за њихову територију дефинишу безбједносне потребе и проблеме и утичу на доношење полицијских одлука које се тичу њихове безбједности (Пена, 2006:110).

Оно што су прихватили и они који на нашим просторима преферирају овај концепт рада полиције односи се на то да они сматрају да ова, како су је назвали, нова филозофија полицијског дјеловања подразумијева да партнерство између полиције и грађана подразумијева да грађани заједно са полицијом могу и да предузимају одређене конкретне мјере и радње. Тако нису ријетки они који наводе да би било добро да се као у неким западним полицијама грађанима омогући да иду у патролирање заједно са припадницима полиције. Неки иду чак и тако далеко да сматрају да су грађани једнако одговорни за стање безбједности на простору на којем живе, једнако као и полицијска организација која конкретни терен покрива својом надлежношћу.

Потпуно је јасно да полиција не може сама да врши контролу криминалитета те да она то мора да ради у сарадњи са грађанима. Без сарадње са грађанима сасвим сигурно рад полиције не може бити ефикасан. Али иако сама ријеч „сарадња” и ријеч „партнерство” имају одређене сличности, оне имају потпуно различито значење. Ријеч „партнерство” подразумијева равноправан однос у неком послу, док сарадња то свакако није. Дакле, не могу грађани имати равноправан однос са полицијом, а поготово не могу грађани (иако су и они субјекти безбједности) бити одговорни за стање безбједности у држави. Грађани су одговорни само за своје понашање и кад је оно супротно прописаном онда, наравно, слиједи реакција државе и одговорност конкретног грађанина. Али то управо и јесте улога државних органа (у овом случају полиције), да врше одређене послове, да примјењују одређена овлашћења те да гарантују свим физичким и правним лицима једнаку правну и сваку другу заштиту. Дакле, безбједносна функција као једна од највидљивијих функција државе, припада искључиво држави и не може бити пренесена на

грађане, нити држава може са себе одговорност за државне послове пренијети на грађане, а то управо пропагира концепт рада полиције у заједници.

КРИМИНАЛИСТИЧКА КОНТРОЛА ТЕРЕНА

Да би полиција ефикасно остваривала своју функцију, она мора да влада стањем на терену. Значи, мора да има потребне информације о безбједносним кретањима како би могла прво превентивно, а онда и репресивно да реагује на различите безбједносне пријетње. А да би полиција имала потребне информације за успјешан рад, она мора путем својих припадника да буде присутна на терену у што већем обиму, по могућности 24 сата дневно. Ову присутност остварује кроз вршење позорничке и патролне дјелатности и наравно кроз оперативни рад криминалистичке полиције.

Присутност на терену униформисаних припадника полиције је засигурно најбољи вид превентивног рада полиције. Успјех сузбијања криминалитета не зависи само од откривања кривичних дјела и њихових извршилаца, што се обично назива „ефикасна репресивна дјелатност”. Успјех сузбијања криминалитета зависи и од успјешног спречавања кривичних дјела, предузимањем адекватних мјера и радњи да до њиховог извршења ни не дође, предупређењем, превенцијом. Појам „спечавање криминалитета” данас се схвата много шире него раније када су се полицијске превентивне акције напросто придодавале генералној и општој превенцији. Спречавање криминалитета садржи бројне факторе и различите облике дјеловања усмјерених примарно на отклањање оних стања која погодују извршењу криминалних радњи и криминалитету у цјелини (Крстић, 2007:52).

Превенција је дјелатност (поступање) која претходи настанку деликтне радње, односно, поступање прије извршења радње кривичног дјела и наступања његове штетне (криминалне) посљедице. Због тога је основни циљ превенције да се онемогући извршење радње кривичног дјела, односно, наступање штетне посљедице. Превенција увијек представља друштвено оправданију, кориснију и хуманију активност. Највећу могућност за непосредно превентивно дјеловање има полиција (прије свега, униформисана својом појавом на терену) – она у свом раду предузима и одређене активности које, у суштини, представљају активности контроле (Нинчић, 2019:114). Појам контроле у општем смислу значи надгледати, прегледати, надзирати, пазити на некога или нешто (Вујаклија, 2004:447). Тај појам се везује за различите области живота и рада (научна, парламентарна контрола, контрола рада, екстерна контрола...), али све имају једну заједничку карактеристику – упоређивање. Иако су контроле различите, заједничко им је што се приликом контроле садашње стварно стање нечега упоређује (мјери) са стањем из неког претходног периода. Циљ контроле јесте да се утврди ток неког стања. У том смислу, криминалистичка контрола се заснива на праћењу криминалних и других друштвено штетних појава или стања на одређеној територији.

На основу „резултата” праћења, полиција долази до сазнања о постојању различитих облика криминалног понашања, односно, кривичног дјела и могућих учинилаца. Процес прикупљања података подразумева коришћење различитих техника прикупљања у зависности од потреба и „статуса” извора из којих се подаци прикупљају, односно, од тога да ли су подаци јавно доступни, или су њиховом „власнику” толико значајни да настоји да их учини тајним, недоступним ширем кругу корисника (Нинчић, 2019а:83).

Начини превентивног дјеловања су различити, али се у свим земљама користи ефекат одвраћања (заstraшивања) који се постиже присуством полиције на улицама, патролама, мјерама посебног надзора, контролом поштовања прописа о оружју и муницији, експлозивним и другим опасним материјама, идентификационим и путним исправама. У неким земљама, превенцијом се сматра и надзирање потенцијалних делинквената и повратника, упозоравање и заштита коју полиција пружа могућим жртвама кривичних дјела, сачињавање и реализација програма намијењених заштити грађана од криминала (Милетић, 2003:165).

Дакле, можемо констатовати да криминалистичка контрола представља дјелатност организованог надзирања криминалних средина, објеката и догађаја у њима, односно, лица склоних криминалним и другим облицима девијантног понашања. Вршењем криминалистичке контроле у континуитету (непрекидно) прикупљају се информације о преткриминалним стањима и ситуацијама, као и о активностима и међусобним везама лица са криминалним склоностима. Располагање са већом количином таквих информација омогућава на чињеницама засновану прогнозу и, самим тим, успјешније спречавање криминалног дјеловања, а наравно и ефикасније расвјетљавање већ извршених кривичних дјела.

Значи, криминалистичка контрола се остварује на одређеној територији у оквиру унутрашње подјеле рада полиције примјеном одговарајућих метода и средстава на објекте контроле. Свака полицијска станица, као и друге организационе јединице полиције, има дио територије за коју су задужени и за чију безбједност су одговорни. Подручје за које су одговорни мора се „покривати” људством и техником како би се могао остварити стални увид у догађаје који могу имати значај за полицију, а наравно и утицај на стање безбједности. Радећи на овај начин, значи, када су присутни на терену полицијски службеници треба да су у контакту са грађанима те да све безбједносно интересантне догађаје посматрају из „непосредне близине” и да имају прилику да интервенишу и прије него што се неки деликт изврши. На тај начин пружају помоћ грађанима, али и стварају код грађана повјерење и квалитетну основу за будуће активности.

Када се посматра читава полицијска организација може се запазити да примарне полицијске задатке најпотпуније врше припадници униформисаног патролног особља. Они, као што знамо, чине најбројнији дио полицијске професије и, такође, њен најмање специјализован дио (са становиштва процеса интерне специјализације). Њихови конкретни радни задаци

се, углавном, поклапају са садржином примарних полицијских задатака: патролно особље непосредно врши послове одржавања јавног реда и мира, заштите живота, личне и имовинске безбједности грађана, као и послове превенције криминалитета, откривања кривичних дјела и хватања учинилаца тих дјела, а у сарадњи са специјализованим службама за сузбијање криминалитета – и друге послове из тог домена (Милосављевић, 1997:168).

Униформисана полиција као најбројнији дио полицијске организације, у суштини, представља базу полиције. Њена улога је, између осталог, да кроз своје присуство на терену прати стање и кретање безбједносних појава, да о свим интересантним догађајима прикупља сазнања те их прослијеђује специјализованим организационим јединицама на даљу обраду. Имајући у виду да самом својом присутношћу на терену униформисани полицијски службеници одвраћају потенцијалне извршиоце кривичних дјела и прекршаја од њихове намјере, стоји чињеница да у Министарству унутрашњих послова једино не може бити вишка униформисаних припадника полиције колико год да их има, али само ако су они на терену. И управо својом присутношћу на терену и вршењем послова из своје надлежности остварују на најбољи начин криминалистичку контролу терена.

АКТУЕЛНО СТАЊЕ У РЕПУБЛИЦИ СРПСКОЈ

Полицијске послове, а самим тим и криминалистичку контролу терена у Републици Српској од свог настанка до данас врши Министарство унутрашњих послова Републике Српске. Полицијске агенције које су током протеклог периода формиране на нивоу заједничких институција БиХ такође предузимају одређене полицијске активности на простору Републике Српске, али, имајући у виду врсту послова коју оне врше (прије свега, то се односи на СИПУ), може се констатовати да је полиција Републике Српске темељна полицијска организација. Она је по свом формирању, а поготово након завршетка ратног сукоба у БиХ, фактички наставила да полицијску дјелатност врши у складу са принципима који су примјењивани у претходној заједничкој полицијској организацији. А она се базирала на вршењу полицијски послова на безбједносном сектору, на којем је вршена позорничка и патролна дјелатност.

Као што смо претходно навели, 2004. године је у општини Приједор уведен пилот пројекат „Рад полиције у заједници“, који је неколико година касније под мониторингом међународних организација уведен као нови концепт вршења полицијских послова у Министарству унутрашњих послова, дакле, проширен је на цијелу Републику Српску. Разумије се да је овај „нови“ начин полицијског дјеловања заживио и у Правилнику о унутрашњој организацији и систематизацији радних мјеста па је тако свака полицијска станица добила „РПЗ“ полицајца. Правилником је рад полиције у заједници третиран на свим нивоима полицијске организације у Републици Српској

од најнижег до највишег нивоа. То је трајало десетак година, онда је у Правилнику из 2017. године дошло до изостављања из систематизације радних мјеста која су у свом називу имала „рад полиције у заједници”, а поново је нагласак дат на безбједносни сектор и вршење полицијских послова на том принципу.

У том периоду у којем се форсирао концепт рада у заједници, прилично је запостављен рад полиције на безбједносном сектору, као и позорнички и патролни рад у смислу традиционалног вршења полицијских послова. Значи, имали смо у пракси комбинацију два концепта, што је, наравно, имало негативне конотације за укупан рад полиције. Иако полиција увијек ради у заједници и са заједницом (грађанима), ово је неминовно имало одређене негативне конотације и засигурно ће одустајање од ове тзв. нове филозофије полицијског рада имати позитивне ефекте у будућности. На крају крајева, овај нови концепт у нашем правном систему није било могуће ни имплементирати, пошто он задире у одређене надлежности које су искључиво државне и не могу бити повјерене ником другом па ни грађанима.

Функција полиције у друштву је изузетно деликатна. Налази се у центру проблема успостављања равнотеже између управљања као битне функције државе те слобода и права грађана. Чувена је напомена коју је, с тим у вези, изрекао Paul Valery: „Ако је држава јака, она нас мрви. Ако је слаба, ми пропадамо.” (Пуšeljić, Јеленски, 2007:7). Полиција је најбоља слика друштва. Уколико је друштво насилно, насилна је полиција. Уколико је друштво корумпирано, корумпирана је и полиција. Исто је и обротно: уколико је друштво хумано и толерантно, тако се понаша и полиција. Упркос најбољим намјерама, држава (власт) увијек покорава оне које штити. Негативне психолошке посљедице које изазива то подчињавање, углавном се одражавају на полицију (Мршић, 2016:19).

Дакле, пошто се показало да рад полиције у заједници није концепт вршења полицијских послова који може у нашем правном и полицијском систему да да потребне резултате, од њега се у потпуности одустало, а, иако је све ово вријеме на сцени био присутан рад полиције на безбједносном сектору, кроз позорничку и патролну дјелатност, сада је овом традиционалном концепту само дат јачи интензитет.

ЗАКЉУЧАК

У тражењу одговора на питање шта полиција заправо (треба да) ради, присутна су два основна приступа. Први, нормативни, приступ полази од законитог израза полицијске функције, односно, од задатака полиције на начин на који су они утврђени у важећим прописима. Ово свођење полицијске функције на њен формално-правни израз не открива стварну улогу полиције у друштву и у систему власти, као и разлоге због којих је нешто законима утврђено као задатак полиције. Други, прагматички, приступ

покушава да суштину полицијске функције открије у пракси полицијског поступања, то јесте, у ономе што полиција стварно ради. Да би се открила суштина полицијске функције морају се узети у обзир везе између полиције и друштва у коме она треба да обезбједи поштовање друштвеног реда, с једне стране, и полиције и политичке власти, с друге стране (Кешетовић, 2000:99).

Многи аутори су се бавили питањем шта полиција стварно ради? Тако, рецимо, Јосип Тулези, анализирањем неких истраживања, закључује да је најважније својство полицијског посла – активност везана уз рјешавање проблема и доношење одлука и да је полиција јавно средство рјешавања проблема. За неке типове и врсте проблема с којима се сусрећу и суочавају полицајци из патроле постоје изражене, или би требало да буду – смјернице које помажу у њиховом рјешавању, сви остали су у већој или мањој мјери непредвидљиви (Tulezi, 2000:97).

Свака држава тежи да успостави и организује полицијски систем на што рационалнији начин те да он буде што функционалнији и да грађанима омогућава адекватно стање безбједности (повољан безбједносни амбијент). Уколико је полицијски систем нерационално организован, он практично онда подразумева (претпоставља) и нефункционалност (или смањену функционалност) полицијског система (Шетка, 2016:341). Да ли ће полиција успјети да обезбједи адекватно стање безбједности, то зависи од тога на који начин врши организацију и реализацију својих послова и задатака. Под организовањем процеса одвијања радних активности у полицијској организацији може се сматрати функција организовања и руковођења, које имају за циљ изналажење најпогоднијих метода и средстава рада, одређивање конкретних задатака за сваког извршиоца који учествује у одређеној активности те рок у којем се треба извршити одређени посао, како би се успјешно реализовала укупна активност. Пракса и искуства великог броја земаља показала су да је најефикаснији начин вршења полицијских послова условљен сарадњом полиције са грађанима и организацијама (Јовичић и Шетка, 2018:220). То је модел понашања полиције који је и код нас нашао своју потврду у пракси и то кроз рад полиције на безбједносном сектору. Вршењем позорничке и патролне дјелатности униформисаних припадника полиције на безбједносном сектору те оперативним радом криминалистичке полиције, а све то, наравно, у сарадњи са грађанима, најефикасније се остварује криминалистичка контрола терена и рјешавање безбједносних проблема.

Дакле, као што је и сама пракса показала, прецијењен је концепт рада полиције у заједници те о том начину вршења полицијских послова на терену, макар у нашем правном систему, не би требало више трошити ни вријеме ни средства. Као што смо већ навели, он је споран и са правног аспекта, пошто улога остваривања безбједности припада држави па се не може дијелити са другим субјектима друштва, нити се на њих може преносити одговорност за стање безбједности. Задатак је државе да оствари поредак мира како се класе и друге друштвене групе не би силом бориле за остварење сво-

јих посебних интереса. За остварење ове функције, држава не само да мора обезбиједити монопол легитимне моћи, него и успоставити правни поредак. Њиме се ограничава употреба силе државе и уређују међусобни односи грађана, али и односи грађана с државом. Оног тренутка када је држава преузела на себе улогу да рјешава сукобе између појединаца и група, тада је и постала правна установа у пуном смислу те ријечи (Јовичић, 2018:42).

На крају остаје да констатујемо да је рад полиције на безбједносном сектору, кроз вршење позорничке и патролне дјелатности најефикаснији начин рада на терену те да, колико год се друштво мијењало кроз укупан развој, чини се да ће то остати непревазиђен начин криминалистичке контроле терена. Наравно, нема успјешног рада полиције на терену без квалитетне и блиске сарадње са грађанима, а управо рад на безбједносном сектору омогућава ову сарадњу у општем интересу.

ЛИТЕРАТУРА

- Вујаклија, М. (2004). *Лексикон сѝраних речи и израза*. Београд: Просвета.
- Јовичић, Д. (2018). *Увод у ѝраво*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије.
- Јовичић, Д., Шетка, Г. (2018). *Орѝанизација и надлежност ѝолиције*. Бања Лука: Графомарк – Лакташи.
- Кешетовић, Ж. (2000). *Односи ѝолиције са јавношћу*. Београд: Виша школа унутрашњих послова.
- Крстић, О. (2007). *Превенција криминалиѝеѝа*. Бања Лука: Факултет за безбједност и заштиту.
- Лукежић, А., Калањ, М. (1972). *Криминалиѝичка обрада кривичних дјела крађа*. Београд: Савезни секретаријат за унутрашње послове.
- Милетић, С. (2003). *Полицијско право*. Београд: Полицијска академија.
- Милосављевић, Б. (1997). *Наука о ѝолицији*. Београд: Полицијска академија.
- Mršić, Ž. (2016). *Nadzor nad radom policije*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske – Policijska akademija.
- Нинчић, Ж. (2019). *Криминалиѝичка конѝрола у функцији суйроѝѝављања криминалиѝеѝу*. Безбедност 2, 111 – 133.
- Нинчић, Ж. (2019а). *Прикривене оѝерације у функцији сузбијања орѝанизоване криминала*. Војно дело 71 (2), 82 – 96.
- Пена, У. (2006). *Раѝ ѝолиције у заједници и њеѝова имѝлеменѝација са ѝосебним осврѝом на БиХ*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Пилиповић, В., Јовичић, Д. (2017). *Јавна безбедност ѝ*. Нови Сад: Факултет за правне и пословне студије др Лазар Вркатић.

- Pušeljić, M, Jelenski, M. (2007). Policijski sustavi – realizacija policijske funkcije kroz ustroj. *Policija i sigurnost*, 1-2, 1–19.
- Симоновић, Б. (2006). *Рад ђолицје у заједници*. Бања Лука: Висока школа унутрашњих послова.
- Талијан, М., Аранђеловић, Д., Велимировић, Д. (2001). *Орђанизација и ђослови униформисаних ђриђадника ђолицје*. Београд: Виша школа унутрашњих послова – Земун.
- Tulezi, J. (2000). *Policija i javnost*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova– Policijska akademija.
- Сажнер-Мраовић, I., Faber, V., Volarević, G. (2003). *Strategija djelovanja policija u zajednici*. Zagreb: Ministarstvo unutarnjih poslova – Policijska akademija.
- Champion, D., & Rush, G. (2003). *Policing in the Community*. Sarajevo: Office of Public Affairs Embassy of the United States of America.
- Шетка, Г. (2016). *Уђицај орђанизације ђолицјских сђрукђура у Босни и Херцеђовини на сђање безђједносђи*. Бања Лука: Факултет за безђједност и заштиту.

Рад примљен: 26. 10. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

ФАЛСИФИКОВАЊЕ ПУТНИХ ИСПРАВА И ЛИЧНИХ КАРТА У РЕПУБЛИЦИ СЛОВАЧКОЈ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2001025B	COBISS.RS-ID 130284033	УДК 351.755:343.522(437.6)
---------------------------------	------------------------	----------------------------

Матеј Барта¹

Одсек за криминалистику и форензику
Полицијска академија у Братислави

Апстракт: Циљ овог рада је да представи тренутну ситуацију у вези са фалсификовањем исправа у Словачкој. Структура чланка има карактер поступка који иде од општег ка конкретном. У првом делу рада укратко је представљена класификација и начини фалсификовања исправа и дати су статистички подаци о фалсификовању исправа за изабране године. У другом делу рада описане су студије случаја.

Кључне речи: *исправе, џушна исправа, лична карта, фалсификовање*

УВОД

Новчанице, путне исправе, личне карте и контролне маркице су веома важне за друштво те су, стога, заштићене законом. У случају Републике Словачке можемо споменути, на пример, § 270 Фалсификовање, преиначење и неовлашћена производња новца и хартија од вредности, § 271 Списак фалсификованог новца, преиначење и неовлашћена производња новца и хартија од вредности, § 272 Производња и поседовање алата за фалсификовање, § 274 Фалсификовање, преиначавање и неовлашћења производња маркица, поштанских марки и налепница, § 275 Фалсификовање и преиначење контролних техничких мера за обележавање робе, § 352 Фалсификовање и преиначење јавних докумената, службеног печата, званичног печата, службеног амблема и званичног жига (Act no. 300/2005 Coll. Criminal).

Са кривичноправног становишта и приликом доказивања појединачних кривичних дела повезаних са фалсификовањем и преиначавањем, важно је препознати и идентификовати документ или акт чија преинака или фалсификовање може утицати на предмет заштићен законом. У случају поменутих кривичних дела, друга важна информација односи се на трагове који су обезбеђени на месту догађаја и идентификацију предмета који је оставио траг (доказ). Када се истражује преиначавање и фалсификовање заштићених докумената, утврђује се низ релевантних околности, како са правног,

¹ Аутор за кореспонденцију: Матеј Барта, Одсек за криминалистику и форензику, Полицијска академија у Братислави, Република Словачка. Имејл: matej.barta@minv.sk.

тако и са кривичног становишта. Они су уско повезани са предметом истраге и количином доказа, што такође укључује заплећене кривичне евиденције, увид у документе и папире итд (Viktorová, Straus, et al, 2013). Фалсификована исправа се може дефинисати као било која копија путних исправа или личних карата без законског одобрења.

Под фалсификованом исправом се сматра и када се лажна исправа састоји од делова оригиналне исправе (Burda, Čentěš, Kolesár, Záhora, a kol, 2011). Оригиналом исправом се сматра исправа која је направљена од оригиналних основних материјала и која користи оригиналне технике штампања и заштитне елементе. Преиначени документи су предмети чија је основа оригинал, али садрже измењени део оригинала, нпр. замена фотографија у личним картама, прилагођавање датума важења документа итд. Лажни документи се праве уз помоћ лажних основних материјала, техника штампања и других заштитних елемената (Куриловска, Свобода, кол, 2017).

Техничка заштита докумената састоји се у стварању таквих безбедносних карактеристика које отежавају фалсификовање и преиначавање исправа. Данас постоји велики број варијанти безбедносних карактеристика, почевши од производње папира са унапред дефинисаним својствима, специјалним саставом штампарских боја, посебном технологијом штампе па све до такозваних меморијских елемената заштите као што су биометријски елементи пасоша или меморијски чип.

Елементи техничке заштите су у неким случајевима скривени и непознати јавности и строго су поверљиви. Могу бити видљиви само под одређеним уређајима или коришћењем одређених хемијских метода, попут хемијске анализе штампарске боје. Видљиви елементи техничке заштите јавност користи за процену аутентичности документа и они морају бити такве природе да их чак и обичан грађанин који не поседује никаква техничка средства може проценити и препознати одсуство тих елемената.

Заштита докумената од фалсификовања (кривотворења) може се поделити на:

1. производњу основног материјала и заштите који се примењују у производњи овог материјала, као што су: састав заштитног папира или поликарбоната, водени жиг, заштитна влакна и траке и слично.
2. заштиту која се састоји од употребљених техника штампања и мастила/боја (Straus et al, 2012).
3. биометријске елементе – могу се поделити у две групе:

статилни подаци – заснивају се на физичким и физиолошким аспектима који мере физиолошка својства физичке особе и укључују: отиске прстију, анализу мрежњаче, анализу отиска главе, облик уха, мирис тела, ДНК анализу.

динамички подаци – засновани на мерењу понашања особе и укључују: верификацију потписа, анализу притиска тастера (Rak, Matyáš, Říha, 2008).

4. остале елементе техничке заштите, као што су холограм, кинеграм итд.

Фалсификатори се могу сврстати у пет група:

1. „примитивни” фалсификатори – не користе дигиталне технологије, већ праве фалсификате модификујући део валуте, нпр. да би повећали њену вредност и тако остварили финансијску добит.
2. фалсификатори који фалсификовање доживљавају као хоби – понекад за фалсификовање користе типичне десктоп алате и додатке.
3. мали (ограничени) фалсификатори – циљано фалсификују и активно улажу у посебну рачунарску опрему и материјале.
4. професионални фалсификатори – велике организоване групе које се баве софистицираном производњом уз помоћ оригиналних технологија штампе и дистрибуцијом фалсификата.
5. посебна и последња група су фалсификатори које финансира држава – који могу да користе исту опрему која се користи за штампање новца (Schafrik, 2007).

ФАЛСИФИКОВАЊЕ ПУТНИХ ИСПРАВА И ЛИЧНИХ КАРТА

Већина исправа у Републици Словачкој, изузев пасоша (који је такође израђен од заштићеног папира), израђена је од вишеслојног поликарбоната и персонализована технологијом ласерског гравирања. Фотографија и лични подаци ласерски су угравирани у пластичну фолију или картицу. Током ласерског гравирања, подаци се снимају затамњавањем ласерски осетљивог филма.

Табела 1. Пушне исправе (пасоши, личне карте, друге пушне исправе) према врсти фалсификовања ошкривеног на територији Одељења граничне полиције у Брајшислави.

		Укупно (а-1)	а	б	в	г	д	ђ	е	ж	з	и	ј	к
2018	Пасоши	13	2	-	1	-	1	-	7	-	-	-	1	1
	Личне карте	26	-	-	-	-	-	-	-	-	22	2	2	-
	Друге путне исправе	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	УКУПНО	39	2	0	1	0	1	0	7	0	22	2	3	1
2019	Пасоши	19	2	-	3	-	4	-	1	-	6	-	3	-
	Личне карте	20	-	-	-	-	-	-	-	-	18	-	2	-
	Остале путне исправе	0	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
	УКУПНО	39	2	0	3	0	4	0	1	0	24	0	5	0

а. замена фотографије

б. транскрипција/преписка података

в. замена свих података на страници

- г. замена унутрашњих страница (изузев података)
- д. налепљивање (paste) странице са подацима (неколико промена истовремено – замена фотографије, укључујући и преправљање/исписивање неких података)
- ђ. електронски уређај (било какве измене, интервенције или оштећења)
- е. обављање неовлашћених интервенција (оштећивање, прекривање одређеног дела, уклањање печата)
- ж. украдена чиста/празна копија (неовлашћена персонализована)
- з. лажна исправа (коју је направио фалсификатор)
- и. измишљена/обмањујућа (није законски валидна)
- ј. стварни документ који злоупотребљава друга особа (изгледа као варалица)
- к. аутентични документ добијен преваром (нпр. издат неовлашћеном лицу које је дало лажне податке о себи или као резултат корупције).

Када се упореде подаци о фалсификованим исправама које је одузела Гранична полиција из 2018. године (13 случајева) и 2019. године (19 случајева), види се да су 2019. године путне исправе фалсификоване у већој мери. Дата табела показује да је најчешћи начин био комплетно фалсификовање документа који је произвео фалсификатор, као и замена странице са подацима.

Ситуација случаја

Дана 17. јула 2019. у 12.20 часова у Одељењу граничне полиције у Братислави, на радном месту локалитета бр. 8, страни држављанин је поднео захтев за добијање сталног боравка и издавање потврде, који је током провере идентитета доставио лажну личну карту Словачке (види слике испод). Била је то пластична картица направљена инкјет штампом. На захтев је предала украјински електронски пасош те је утврђено да је илегално боравила на територији Републике Словачке. Лична карта Републике Словачке (у даљем тексту ЛК РС) направљена је од вишеслојног поликарбоната у формату ЛК-1 и персонализована је технологијом ласерског гравирања. На полеђини се налази контактни чип. Напомена: следеће слике (бр. 1-6) потичу из Одељења граничне полиције из Братиславе.

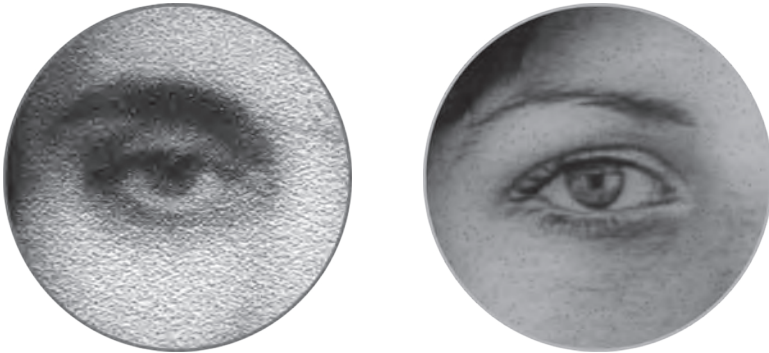
Слика 1 а) фалсификована ЛК РС

б) оријинална ЛК РС

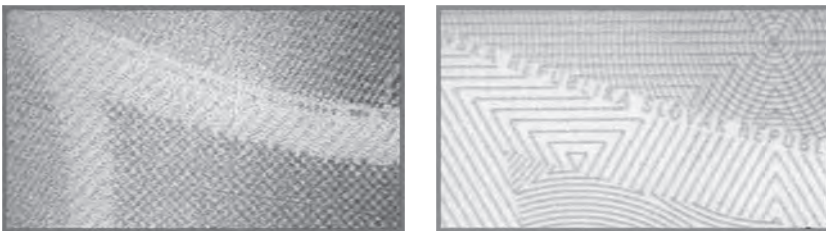
На слици 2 приказана је а) фалсификована ЛК РС осветљена ултраљубичастим светлом; б) оригинална ЛК РС осветљена ултраљубичастим светлом

На слици 2а приказана је лажна ЛК РС под ултраљубичастом светлошћу у поређењу са оригиналним узорком (слика 2б), видљиве су значајне разлике у ултраљубичастој графици и заштити.

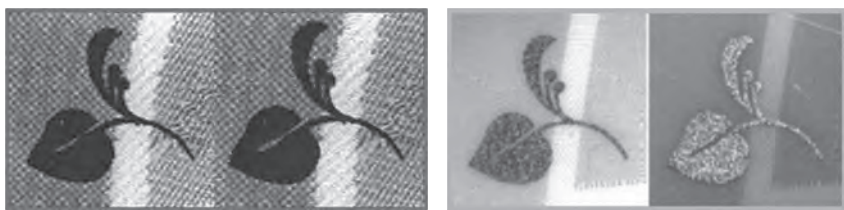
На слици 3 приказани су а) - инкјет шtamпа, б) - ласерско травирање

На слици 3а приказана је фалсификована ЛК РС штампана на инкјет штампачу. У Републици Словачкој користи се ласерско травирање за персонализацију докумената. Микроскопско испитивање (увећање од 60x) коришћено је за поређење сировог материјала са оригиналом.

На слици 4 приказани су а) - инкјет шtamпа, б) - офсет (offset) шtamпа

На слици 4а приказана је фалсификована ЛК РС за чију израду је коришћен инкјет оџисак (inkjet print). Микроскојско испитивање (увећање од 60x) уиошребљено је за поређење сјорној материјала са аушеничним. У поређењу са орииналним оџиском (слика 4б), у тој исправи нема микрошекстова као у исправама за чију израду се користише орииналне шехнике шћамје.

На слици 5 приказани су а) – фалсификована OVI, б) – ориинална OVI

На слици 5а приказан је фалсификовани зашћишни елемент OVI (оџишчки променљива боја) у ситуацији када се промени утао гледања ориинала (слика 5б), елемент боје документа мења боју. Оџишчки променљива боја (OVI) – боја која садржи пигментје који делују као интерференцијски филтери, захваљујући чему се приликом промене ута гледања јављају значајне промене боје, нпр. промена боје лијиној листа из љубичасте у зелену на личној картии (Glossary of Documents – REGULA, 2020).

На слици 6 приказани су а) – фалсификовани кинетрам, б) – ориинални кинетрам

На слици 6а приказан је фалсификовани кинетрам. У фалсификованој ЛК РС, провидни кинетрам под различитим уловима осветљења показао је видљиво преламање светлосних зрака од рефлектујуће слоја, што може сиво-риши ушисак аушеничностии документа. Кинетрам – прозирни оџишчки променљиви елемент са ефектима у боји, рачунарски генерисани холограм који може да сћвори вишебојне слике високе резолуције. Садржи посебне врсте дифрактивних оџишких елемената који се могу распоредити тако да сћварају промену боје, ефекат крепања, промену контраста и груе сћецијалне ефекте (Glossary of Documents – REGULA, 2020).

ЗАШТИТНИ ЕЛЕМЕНТИ НА ОБРАСЦИМА ЛК РС

Заштитна штампа – служи као заштита од манипулације подацима, која се састоји од штампаних узорака и заштитних елемената као што су гиљош линије, *iris* штампа, микроштампа, микротисак, скривени образац. Основни мотив заштитног отиска је графички приказ шестерокута у комбинацији са петокраким звездама.

Штампа дугиним бојама (*Rainbow printing*) - линијска штампа са глатким прелазима у боји. Поступак бојења који се користи за заштиту од двајања или копирања боја нежним мешањем боја како би се произвела глатка промена боје (Glossary of Documents REGULA, 2020).

Микротекст – или микроотисци су линије које се састоје од врло малих и тешко уочљивих слова, бројева или слика. Видљиви су само при увећању и често се користе као елементи заштитне штампе и на заштитним тракама. Микроотисак се не може постићи конвенционалним средствима за репродукцију и зато је често нечитљив у лажним документима. За ову врсту текста често се користи израз бесконачан текст, који се понавља на заштитним тракама и обично је без размака (Straus, a kol, 2012). У случају Републике Словачке, позитивни и негативни микротекстови се користе за заштиту докумената, што подразумева слова мале величине штампана у позитивној и негативној слици видљивој само при увећању.

УВ заштитни елементи – главни елемент УВ графике је флуоресцентна боја која флуоресцира под ултраљубичастим светлом. Флуоресцентна штампа постиже се штампањем заштитних елемената на филму, који се обично налазе на унутрашњости филма како би их заштитили од абразије или неовлашћеног преиначавања аутентичности документа. Флуоресцентна влакна додају се у процесу производње папирне подлоге која имају заштитну функцију. Налазе се са сваке стране на насумичним местима и дубини (заштитни УВ елемент у оригиналној ЛК РС на слици 2б).

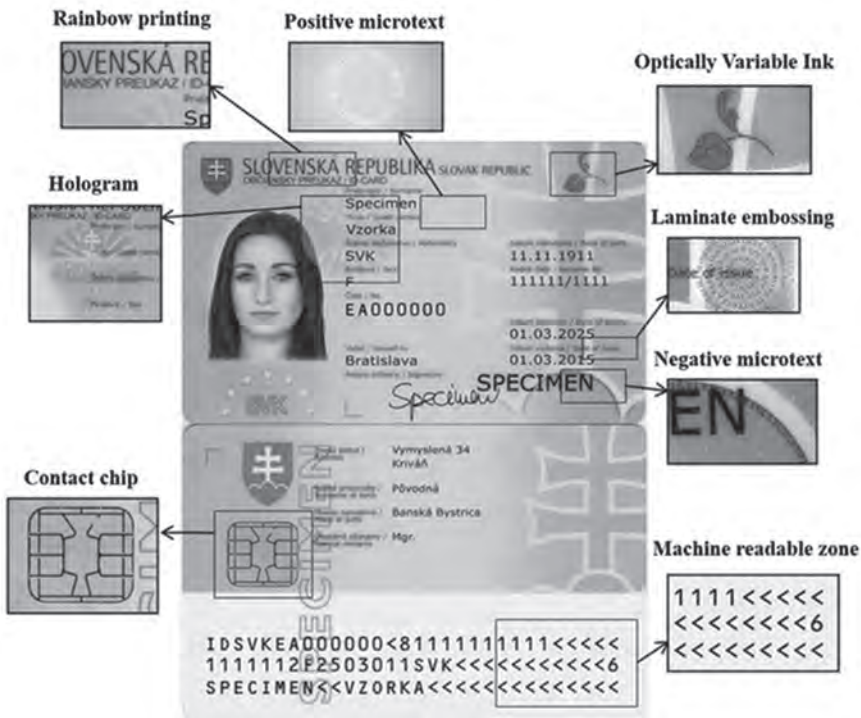
Холограм – дифрактивни оптички променљиви елемент слике који припада традиционалним врстама техничке заштите. Познати су нам 2Д холограми (дводимензионални) са променом структуре и боје или 3Д холограми (тродимензионални) са ефектима кретања (Glossary of Documents – REGULA).

Гравирање врућом фолијом – састоји се од преношења фолије помоћу загрејаног калупа за утискивање. То је један од облика горепоменутог штампе. Релефна структура направљена из текста „Република Словачка” и скраћенице „СВК” – Министарство унутрашњих послова Републике Словачке (Ministry of Interior of the Slovak Republic, 2020).

Контактни чип/микрочип – интегрисано коло за чување и обраду података на носиоцу личне карте које садржи, на пример: име и презиме, датум и место рођења, дигиталну верзију обрасца власника. Чип омогућава електронску употребу документа и заштићен је активним и пасивним меха-

низима за потврду идентитета. Видљиви део чипа су контакти златне боје (Речник докумената - РЕГУЛА, 2020).

Машински читљива зона (MRZ – *Machine Readable Zone*) – садржи личне податке о носиоцу легитимације у облику алфанумеричких знакова и симбола „<“ који се састоји од два до три реда. Читачи могу очитати овај низ знакова како би поједноставили контролу докумената. Формат ЛК1 личне карте која се користи у Словачкој садржи три реда од по 30 знакова на полеђини докумената. У случају пасоша, формат ИД3 садржи два реда од по 44 знакова на дну странице са личним подацима.

На слици 7 приказани су заштитни елементи ЛК РС

Табела 2. Поређење заштитних елемената на обрасцима личних карата земаља В4

Заштитни елементи	Република Словачка	Република Чешка	Пољска	Мађарска
Штампа дугиним бојама	✓	✓	✓	✓
Микротекст	✓	✓	✓	✓
Оптички променљива боја (ОВИ)	✓	✓	✓	✓
Штампа УВ бојама	✓	✓	✓	?

Заштитни елементи	Република Словачка	Република Чешка	Пољска	Мађарска
Холограм	✓	✓	x	✓
Laminate embossing	✓	✓	✓	x
Контактни чип	✓	✓	x	✓
Machine readable zone (MRZ)	✓	✓	✓	✓
Издигнуто гравирање	x	✓	x	x
Дводимензионални бар-код	x	✓	x	x
Вишеструка ласерска слика (CLI/MLI)	x	x	✓	✓
Кинеграм	x	x	✓	x
Брајева азбука	x	x	✓	x
Секундарни облик носиоца	x	x	✓	x

Упоређене личне карте израђене су од вишеслојног поликарбоната и персонализоване су технологијом ласерског гравирања. У случају личне карте издате у Мађарској, контрола под УВ светлошћу није била могућа па је могуће да садржи УВ штампу. Ако се упореде заштитни елементи, видимо да свака држава преферира другачију врсту заштите. Личне карте Републике Словачке имају традиционалне заштитне елементе, као што су холограм, оптички променљива боја, техника штампе итд. Међутим, не постоје напреднији заштитни елементи попут променљивог облика и секундарног облика носиоца, који значајно доприносе заштити од преиначавања. Чешка је једина додала издигнуту гравуру и дводимензионални бар-код елементима техничке заштите. Пољска је додала брајеву азбуку као заштитни елемент, што особама са оштећеним видом олакшава рад са документом.

ЗАХВАЛНОСТ

Овај истраживачки рад реализован је у оквиру активности 4.1. пројекта Центра за изврсноћ у истраживању у области безбедности, ITMS код: 26240120034, који је подржао и суфинансирао Оперативни програм за истраживање и развој.

ЗАКЉУЧАК

Када се упореде појединачни статистички подаци, очигледно је да фалсификовање исправа и даље представља велику претњу чак и уз стално побољшање заштитних елемената. Будући да постоји велики број заштитних елемената који се употребљавају у техничкој заштити, врло је тешко проценити да ли је елемент значајан за заштиту исправе. У случају пасоша, важно је споменути елементе биометријске заштите који ће и даље имати важну

улогу у заштити и идентификацији носиоца пасоша. Према Уредби Савета ЕУ бр. 2252/2004 о стандардима за заштитне елементе и биометријске податке у пасошима и путним документима, државе чланице ЕУ у обавези су да издају пасоше који садрже биометријске карактеристике, као што су слика лица и отисци прстију. Можемо претпоставити да ће у будућности биометријска заштита укључивати елементе као што су анализа мрежњаче, облик уха, мирис тела, препознавање гласа и анализа ДНК. Када се упореде подаци, види се да су путне исправе фалсификоване у већој мери у 2019. години, а најчешћи начини су били фалсификовање целе исправе и замена странице која садржи податке.

ЛИТЕРАТУРА

- Burda, E., Čentěš, J., Kolesár, J. Záhora, J. a kol. (2011). *Trestný zákon, Osobitná část. Komentár*. II. Diel, 1. vydanie. Praha : C. H. Beck.
- Kurilovská, L. – Svoboda, I. a kol. (2017). *Kriminalistika. Bratislava: Akadémia Policajného zboru v Bratislave*.
- Rak, R., Matyáš, V., Říha, Z. (2008). *Biometrie a identita člověka ve forenzních a komerčních aplikacích*. Praha: Grada Publishing.
- Schafrik, R. E. (2007). *Is That Real?*. The National Academies press.
- Straus, J. a kol.(2012). *Kriminalistická technika. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk*.
- Viktoryová, J. – Straus, J. et al. (2013). *Vyšetřovanie 2. vyd. Bratislava: Akadémia PZ. Act no. 300/2005 Coll. Criminal law*
Border Police Department Bratislava
- Glossary of Documents – REGULA.(2020, May 10).Retrived from: <https://www.regulaforensics.com/en/support/glossary-documents/>
- Ministry of Interior of the Slovak republic.(2020, May 10). Retrived from: <https://www.minv.sk/?ministry-of-interior>

Рад примљен: 19. 05. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

ЗАБРАНА ВРШЕЊА ПОЗИВА, ДЕЛАТНОСТИ ИЛИ ДУЖНОСТИ У КАЗНЕНОМ ПРАВУ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Прегледни научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2001035D	COBISS.RS-ID 130284545	УДК 343.37(497.11):[343.222:347.19]
---------------------------------	------------------------	-------------------------------------

Дарко Димовски¹
Правни факултет, Универзитет у Нишу

Иван Милић
Правни факултет, Универзитет у Новом Саду

Апстракт: Као основно начело, „право на рад” гарантује се Уставом Републике Србије. Даља разрада овог људског права врши се, пре свега, Законом о раду, али и осталим законима који предвиђају услове за заснивање, вршење и престанак радног односа. У раду ће бити указано на могућност ограничавања бављења одређеним позивом, делатношћу или пословима како физичком тако и правном лицу, али и предузетнику, које наступа услед изрицања казних санкција.

Аутори у раду указују на мере безбедности и заштитне мере у казненом праву Републике Србије којима се забрањује бављење одређеним делатностима. Један од циљева јесте указивање на последице изречених мера које неретко могу бити строже од саме казне.

Кључне реч: *забрана, кривично дело, прекршај, привредни преступи, делатности.*

УВОД

За поједине извршиоце одређених казних дела, предвиђене су одређене мере безбедности, односно, заштитне мере којима се забрањује вршење одређених позива, делатности или дужности. Овим мерама не забрањује се право на рад, већ се само на један законит начин ограничава да се такви извршиоци казних дела, у будућности, на одређено време, баве одређеним позивом, одређеним делатностима или одређеним дужностима. С обзиром на то да у Републици Србији постоје три врсте казних дела, кривична дела, прекршаји и привредни преступи, њиховим учиниоцима може се изрећи мера (безбедности или заштитна мера) која се састоји у забрани вршења одређених делатности.

¹ Аутор за кореспонденцију: др Дарко Димовски, ванредни професор на Правном факултету Универзитета у Нишу. Имејл: darko.dimovski@yahoo.com

У нашем казненом праву, предвиђена је мера безбедности забране вршења позива, делатности или дужности, која се под условима прописаним Кривичним закоником може изрећи учиниоцима кривичних дела. Забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова је мера безбедности која се може изрећи правним лицима на основу Закона о одговорности правних лица за кривична дела. Закон о прекршајима предвиђа заштитне мере којима се забрањује физичким, правним и одговорним лицима да обављају одређене делатности. На крају, привредно преступно право, као део казног права Републике Србије, предвиђа заштитне мере којима се правном лицу забрањује да обавља одређене привредне делатности, као и одговорном лицу да обавља одређене дужности. Наслов рада гласи као и сам назив мере која је прописана Кривичним закоником, иако у осталим казним законима постоје разлике у вези са самим називом мере.

МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ КОЈА ЈЕ ПРОПИСАНА КРИВИЧНИМ ЗАКОНИКОМ

Кривичним закоником² прописује се укупно једанаест мера безбедности,³ а једна од њих је и „Забрана вршења позива, делатности и дужности”. Суд може учиниоцу кривичног дела забранити вршење одређеног позива, одређене делатности или свих или неких дужности везаних за располагање, коришћење, управљање или руковање туђом имовином или за чување те имовине, ако се оправдано може сматрати да би његово будуће вршење такве делатности било опасно.⁴ Да би се изрекла ова мера безбедности, потребно је да суд у судском поступку утврди да је *ојасно* да учинилац и даље обавља одређен позив (...). Изрицање мере је увек факултативно, а што зависи од процене суда. Опасност од поновног почињења је конститутивна претпоставка примене свих безбедносних мера (Вулетић, 2017:35). Дакле, потребна је једна процена учиниоца кривичног дела. Сматрамо да се процена мора вршити објективно и субјективно.⁵ Наиме, процена опасности треба да се изврши спрам дела које је учињено, али и путем испитивања личности учиниоца кривичног дела.

2 Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 (у даљем *тексту* и КЗ).

3 То су следеће мере: 1) Обавезно психијатријско лечење и чување у здравственој установи; 2) Обавезно психијатријско лечење на слободи; 3) Обавезно лечење наркомана; 4) Обавезно лечење алкохоличара; 5) Забрана вршења позива, делатности и дужности; 6) Забрана управљања моторним возилом; 7) Одузимање предмета; 8) Протеривање странца из земље; 9) Јавно објављивање пресуде; 10) Забрана приближавања и комуникације са оштећеним; 11) Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама.

4 Чл. 85 ст. 1 КЗ (у даљем тексту: позив).

5 Из судске праксе: Припаднику полиције који је проглашен кривим за кривично дело злоупотребе службеног положаја оправдано је изрећи меру безбедности забране вршења позива службеног лица, с обзиром на то да је тај позив злоупотребио ради извршења кривичног дела. (*Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1297/03 од 24. априла 2004. и пресуда Окружног суда у*

Овом мером, учиниоцу се не забрањује право на рад, већ се мера односи само на одређен позив (...), тако да је суд у обавези да у судској пресуди прецизира шта се учиниоцу кривичног дела забрањује.⁶ Никоме се не може до краја живота забранити да се бави одређеним позивом, тако и ова заштитна мера која је изречена у кривичном поступку може да траје само одређено време. Суд одређује трајање мере које не може бити краће од једне нити дуже од десет година, рачунајући од дана правноснажности одлуке, с тим да се време проведено у затвору, односно, у здравственој установи у којој је извршена мера безбедности не урачунава у време трајања ове мере.⁷

МЕРА БЕЗБЕДНОСТИ КОЈА ЈЕ ПРОПИСАНА ЗАКОНОМ О ОДГОВОРНОСТИ ПРАВНИХ ЛИЦА ЗА КРИВИЧНА ДЕЛА

Године 2008. донет је Закон о одговорности правних лица за кривична дела⁸ те се од тада у Републици Србији уводи кривична одговорност и за правна лица (Игњатовић, 2010). Законом о одговорности правних лица за кривична дела уређују се услови одговорности правних лица за кривична дела, кривичне санкције које се могу изрећи правним лицима и правила поступка у којем се одлучује о одговорности правних лица, изрицању кривичних санкција, доношењу одлуке о рехабилитацији, престанку мере безбедности или правне последице осуде и извршењу судских одлука.⁹ У вези са

Београду К. 405/02 од 28. новембра 2002. године) - Билтен Окружној суда у Београду, бр. 64/2005. Извор: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/22855> (20. 5. 2018.)

6 Из судске праксе: У свакој судској одлуци којом се изриче мера безбедности забране вршења позива, делатности и дужности, мора се конкретизовати који позив и која самостална делатност је обухваћена забраном. Образложење: У осуђујућем делу изреке првостепене пресуде окривљеној П. С. се, на основу члана 85 Кривичног законика, изриче мера забране вршења позива, делатности и дужности, на период од три године, а да се, како у изреци првостепене пресуде, а тако ни у образложењу не наводи, имајући у виду одредбе члана 85 став 1. Кривичног законика да се наведеном мером може забранити вршење одређеног позива, одређене делатности и одређене дужности. Анализирајући цитирану изреку првостепене пресуде, из исте се не види, дакле, у односу на вршење позива које професионалне делатности се ограничава окривљена или у односу на делатност, дакле, вршење којих стручних услуга – занатских и других се односи мера, јер у свакој судској одлуци којом се изриче наведена мера безбедности мора се конкретизовати по ком позиву и која самостална делатност је обухваћена забраном, а што првостепена пресуда не садржи, из којих разлога је изрека првостепене пресуде неразумљива, нити су у разлозима првостепене пресуде дати разлози у односу на изрицање наведене мере, на који начин учињене битне повреде поступка из члана 368 став 1. тачка 11. Законика о кривичном поступку. (*Решење Апелационог суда у Новом Саду* посл. бр. Кж. И 2420/11 од 8. 12. 2011. којом је укинута пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 572/10 од 24. 3. 2011. године) - Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 3/2012, Инштермех, Београд, аушор сеніенце: Свейлана Томић Јокић, судија Вишег суда у Новом Саду. Извор: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/37472> (20.5.2018.)

7 Чл. 85 ст. 2 КЗ.

8 Закон о одговорности правних лица за кривична дела, *Службени гласник РС*, бр. 97/2008.

9 Вид. чл. 1 Закона о одговорности правних лица за кривична дела.

предметом нашег интересовања, овим Законом се прописују мере безбедности, укупно три мере,¹⁰ а једна од мера јесте и забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова. У погледу услова за изрицање ове мере, законодавац је остао недоречен. С тим у вези, само се прописује да суд може одговорном правном лицу забранити да обавља одређене регистроване делатности или послове у вези са којим је кривично дело учињено. Мера се може изрећи у трајању од једне до три године од дана правноснажности пресуде.¹¹ Видимо да је и по овом Закону изрицање мере факултативно.

ЗАШТИТНЕ МЕРЕ КОЈЕ СЕ ПРОПИСУЈУ ЗАКОНОМ О ПРЕКРШАЈИМА

Прекршаји се сматрају најблажим казним делима, код којих је друштвена опасност најмања па су, с тим у вези, за њих прописане и најблаже санкције (Милић, 2017). Основни закон којим се уређује област прекршајног права је Закон о прекршајима.¹² Субјект прекршајне одговорности могу бити физичко лице, предузетник, правно лице и одговорно лице у правном лицу. Република Србија, територијалне аутономије и јединице локалне самоуправе и њихови органи не могу бити одговорни за прекршај, али законом може бити прописано да за прекршај одговара одговорно лице у државном органу, органу територијалне аутономије или органу јединице локалне самоуправе.¹³ Законом о прекршајима се као врста прекршајних санкција прописују и заштитне мере.¹⁴ Заштитне мере су, заправо, пандан и мерама безбедности које се прописују Кривичним закоником и Законом о одговорности правних лица за кривична дела. С обзиром на то да постоји више субјеката прекршајне одговорности, постоје и више заштитних мера које се изричу појединим учиниоцима прекршаја, а које се односе на забрану обављања одређене делатности. Иако се прекршаји могу прописивати законом или уредбом, односно, одлуком скупштине аутономне покрајине, скупштине општине, скупштине града и скупштине града Београда, заштитна мера може се прописати само законом и уредбом.

10 То су следеће мере: 1) Забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова; 2) Одузимање предмета; 3) Јавно објављивање пресуде. Чл. 23 Закона о одговорности правних лица за кривична дела.

11 Чл. 24 Закона о одговорности правних лица за кривична дела.

12 Закон о прекршајима, *Службени гласник РС, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016 (Одлука Уставног суда)*. (у даљем *тексту* и ЗП).

13 Чл. 18 ЗП.

14 То су следеће заштитне мере: 1) Одузимање предмета; 2) Забрана вршења одређених делатности; 3) Забрана правном лицу да врши одређене делатности; 4) Забрана одговорном лицу да врши одређене послове; 5) Забрана управљања моторним возилом; 6) Обавезно лечење зависника од алкохола и психоактивних супстанци; 7) Обавезно психијатријско лечење; 8) Забрана приступа оштећеном, објектима или месту извршења прекршаја; 9) Забрана присуствовања одређеним спортским приредбама; 10) Јавно објављивање пресуде; 11) Удаљење странца са територије Републике Србије; 12) Одузимање животиња и забрана држања животиња. Чл. 52 ЗП.

Забрана вршења одређених делатности

Када је реч о заштитној мери забране вршења одређених делатности, ради се о мери која се, пре свега, изриче предузетницима (Делић & Бајовић, 2018: 95).¹⁵ Забрана вршења одређених делатности састоји се у привременој забрани учиниоцу прекршаја да врши одређену привредну или другу делатност за коју се издаје дозвола надлежног органа или која се уписује у одговарајући регистар.¹⁶ Дакле, забрана се увек односи на одређену привредну или другу делатност, а не на све делатности, тако да је прекршајни суд дужан да у својој одлуци наведе на које се делатности забрана односи. Ова заштитна мера се не може изрећи на основу Закона о прекршајима, већ се може изрећи само ако је прописом којим је прописан и конкретан прекршај (законом или уредбом) предвиђена могућност изрицања ове мере. Међутим, услови за изрицање мере могу, али и не морају бити прописани конкретним прописом, с обзиром на то да се Законом о прекршајима прописују услови за изрицање ове мере. Законом о прекршајима се прописује: ако прописом којим се одређује прекршај нису посебно предвиђени услови за изрицање заштитне мере, мера се може изрећи ако учинилац прекршаја делатност злоупотреби за извршење прекршаја или ако се оправдано може очекивати да би даље вршење те делатности било опасно по живот или здравље људи или друге законом заштићене интересе.¹⁷ На основу овог става Закона, може да се закључи следеће. Прво, да би се изрекла ова мера, потребно је да је учинилац обављао одређену делатност, то значи да се мера не може изрећи неком ко није обављао делатност у време извршења прекршаја. Друго, да би се изрекла мера, потребно је да се оствари један од два алтернативно прописана услова: 1) да је учинилац делатност злоупотребио или 2) да се оправдано може очекивати да би даље вршење те делатности било опасно по живот или здравље људи или друге законом заштићене интересе. Утврдити у прекршајном поступку да постоји други алтернативни услов није нимало једноставно, јер је за то потребно време, којег у прекршајном поступку, чини се, и нема. Сматрамо да је потребно да се процена од даље опасности врши објективно-субјективно. То значи да процена треба да зависи од учињеног прекршаја, али и од личности учиниоца. Забрана вршења одређене делатности може се изрећи у трајању од шест месеци до три године, рачунајући од дана извршности пресуде.¹⁸ Време проведено на издржавању казне затвора не урачунава се у трајање изречене мере.¹⁹

15 Из судске праксе: Заштитна мера забране обављања делатности која се изриче предузетнику због учињеног прекршаја при формирању цена одређених производа противно пропису, може се остварити и забраном промета тих производа, а не забраном обављања целокупне делатности трговинске радње. (*Правно схваћање Одељења за ујавне сторове Врховног суда Србије од 16. 5. 1994. године*) - *Билтен судске праксе Врховног суда Србије, бр. 4/2008, Иншпермех, Београд*. Извор: <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/7709> (20.5.2018.)

16 Чл. 55 ст. 1 Закона о прекршајима.

17 Чл. 55 ст. 2 Закона о прекршајима.

18 Чл. 55 ст. 3 Закона о прекршајима.

19 Чл. 55 ст. 4 Закона о прекршајима.

Забрана правном лицу да врши одређене делатности

Сам назив заштитне мере „Забрана правном лицу да врши одређену делатност” говори о томе да се мера може изрећи само правном лицу. Ова мера се састоји у забрани производње одређених производа или вршења одређених послова у области промета робе, финансија и услуга или у забрани вршења других одређених послова.²⁰ Дакле, и овде је реч о мери где се забрана односи само на одређену делатност. Мера не може да се изрекне на основу Закона о прекршајима, већ само ако је конкретним прописом, оним којим је прописан прекршај, предвиђена могућност изрицања. Међутим, Законом о прекршајима се предвиђају услови за изрицање ове мере, ако они нису прописани у посебном пропису. Према ЗП-у: ако прописом којим се одређује прекршај нису посебно предвиђени услови за изрицање заштитне мере, мера се може изрећи ако би даље вршење одређене делатности било опасно по живот или здравље људи, штетно за привредно или финансијско пословање других правних лица или за привреду у целини.²¹ Забрана правном лицу да врши одређену делатност може се изрећи у трајању од шест месеци до три године, рачунајући од дана извршности пресуде.²²

Забрана одговорном лицу да врши одређене послове

Још једна мера која се прописује Законом о прекршајима односи се на забрану вршења одређених послова и може се изрећи само одговорном лицу. Према ЗП-у, разликујемо две категорије одговорних лица, и то: 1. одговорно лице коме су у правном лицу поверени одређени послови који се односе на управљање, пословање или процес рада 2. одговорно лице које у државном органу, органу територијалне аутономије и јединице локалне самоуправе врши одређене дужности. Забрана одговорном лицу да врши одређене послове састоји се у забрани учиниоцу прекршаја да врши послове које је вршио у време извршења прекршаја или руководећу дужност у привредном или финансијском пословању или одређену врсту послова, или све или неке дужности везане за располагање, коришћење, управљање или руковање повереном имовином.²³ И ова мере се може изрећи само ако је таква могућност предвиђена прописом којим је прописан прекршај, с тим да се законом о прекршајима предвиђају услови за изрицање мере. Ако прописом којим се одређује прекршај није другачије одређено, забрана одговорном лицу да врши одређене послове изриче се кад одговорно лице *злоупотреби дужности* ради извршења прекршаја.²⁴ На основу оваквог решења законодавца, може се доћи до тога да се мера може изрећи само уколико је одговорно

20 Чл. 56 ст. 1 Закона о прекршајима.

21 Чл. 56 ст. 2 Закона о прекршајима.

22 Чл. 56 ст. 3 Закона о прекршајима.

23 Чл. 57 ст. 1 Закона о прекршајима.

24 Чл. 57 ст. 2 Закона о прекршајима.

лице учинило прекршај са умишљајем.²⁵ Забрана одговорном лицу да врши одређене послове може се изрећи у трајању од шест месеци до три године, рачунајући од дана извршности пресуде.²⁶ Време provedено на издржавању казне затвора не урачунава се у трајање изречене мере.²⁷

ЗАШТИТНЕ МЕРЕ КОЈЕ СЕ ПРОПИСУЈУ ЗАКОНОМ О ПРИВРЕДНИМ ПРЕСТУПИМА

Закон о привредним преступима²⁸ донет је давне 1977. године и садржи велике мањкавости (Ђоровић & Милић, 2016; Милић, 2018). Овим Законом прописују се и четири заштитне мере. Заштитне мере су, заправо, пандани мерама безбедности које се прописују Кривичним закоником, Законом о одговорности правних лица за кривична дела, као и заштитним мерама које су прописане Законом о прекршајима.²⁹ Субјекти одговорности за привредне преступе могу бити правно лице и одговорно лице у правном лицу, а посебним прописом може се предвидети да за одређени привредни преступ одговара одговорно лице у органу друштвено-политичке заједнице, другом државном органу или месној заједници.³⁰ У вези са субјектима одговорности, разликују се и заштитне мере које се односе на забрану обављања одређене

25 Суд у прекршајном поступку дужан је утврдити кривицу учиниоца прекршаја, што у појединим случајевима изостаје. Из судске праксе: Пошто је физичко лице одговорно за прекршај ако га је учинило са умишљајем или из нехата, суд је дужан да, уколико окривљеног оглашава кривим за прекршај, у пресуди да разлоге за његову кривицу. Из образложења: Одредбом члана 222 Закона о прекршајима уређена је садржина писмено израђене пресуде, а у ставу 4. наведеног члана прописано је да ће се у образложењу пресуде укратко изнети садржина захтева за покретање прекршајног поступка, утврђено чињенично стање уз навођење доказа на основу којих су поједине чињенице доказане, прописи на којима се заснива пресуда и разлози за сваку тачку пресуде. Одредбом члана 17 став 2. Закона о прекршајима прописано је да је физичко лице одговорно за прекршај ако је у време извршења прекршаја било урачуњљиво и прекршај извршило са умишљајем или из нехата, док је одредбом члана 19 став 1. истог закона прописано да је крив учинилац који је у време када је учинио прекршаје поступао са умишљајем или из нехата. Побијаном пресудом окривљени је оглашен кривим да је у стицају учинио прекршај из члана 69 став 1. тачка 8. у вези са ставом 2. Закона о безбедности и здрављу на раду и прекршај из члана 69 став 1. тачка 28. у вези са ставом 2. Закона о безбедности и здрављу на раду. Виши прекршајни суд налази да је прекршајни суд учинио битну повреду одредаба прекршајног поступка из члана 234 став 1. тачка 15. Закона о прекршајима, јер одлука уопште нема разлога у погледу кривице окривљеног. (*Пресуда Вишег прекршајног суда у Београду, Одељење у Новом Саду, III-302, Прж. број 6292/13 од 25. 4. 2013*). Извор: [http://www.propisionline.com/Practice/Decision/45644\(20. 5. 2018.\)](http://www.propisionline.com/Practice/Decision/45644(20. 5. 2018.))

26 Чл. 57 ст. 3 Закона о прекршајима.

27 Чл. 57 ст. 4 Закона о прекршајима.

28 *Закон о привредним преступима, Службени лист СФРЈ, бр. 4/77, 36/77, 14/85, 74/87, 57/89, 3/90, Службени лист СРЈ, бр. 27/92, 24/94, 28/96, 64/2001, Службени гласник РС бр. 101/2005* (у даљем тексту и ЗПП).

29 За привредне преступе могу се изрећи следеће заштитне мере: 1) Јавно објављивање пресуде; 2) Одузимање предмета; 3) Забрана правном лицу да се бави одређеном привредном делатношћу; 4) Забрана одговорном лицу да врши одређене дужности.

30 Вид. чл. 6 ЗПП.

делатности.³¹ Важно је истаћи да се заштитне мере забрана бављења одређеним делатностима могу изрећи на основу Закона о привредним преступима, за разлику од мера које су прописане Законом о прекршајима, које се могу изрећи само ако су прописане законом или уредбом. Заштитне мере могу се изрећи само ако је учиниоцу изречена казна, ако Законом о привредним преступима није друкчије одређено.³²

Забрана правном лицу да се бави одређеном привредном делатношћу

Законом о привредним преступима се прописује у чему се састоји мера, који су услови за њено изрицање и трајање мере. Заштитна мера забране правном лицу да се бави одређеном привредном делатношћу састоји се у забрани производње одређених производа или у забрани вршења одређених послова промета робе и услуга или других привредних послова. У пресуди којом се изриче та мера наводи се привредна делатност чије се вршење забрањује правном лицу.³³ Ако прописом којим се одређује привредни преступ нису посебно прописани услови за изрицање мере, мера се може изрећи правном лицу ако би даље бављење одређеном привредном делатношћу било опасно по живот или здравље људи или штетно за привредно или финансијско пословање других организација удруженог рада или других правних лица или за привреду или би штетило угледу *Социјалистичке Федеративне Републике Југославије или организацији удруженог рада* у иностранству при вршењу послова спољнотрговинског промета, или ако је правно лице за последње две године кажњено због истог или сличног привредног престапа.³⁴ Ова мера може се изрећи за време од шест месеци до десет година, рачунајући од дана правноснажности пресуде.³⁵

За разлику од прекршаја, видимо да ова мера може да траје веома дуго, чак десет година. На овај начин се по трајању изједначава са мером безбедности забрана вршења позива, делатности и дужности која је прописана

31 Из судске праксе: Заштитне мере морају бити тачно одређене у смислу Закона о привредним преступима, без обзира како су формулисане у појединим уредбама донетим на основу закона. Из образложења: Међутим, првостепени суд је прешироко - непрецизно одредио заштитне мере, због чега их је у диспозитиву ове одлуке ваљало прецизирати како не би дошло до погрешног закључка да је окр. правном лицу изречена заштитна мера забране обављања делатности или, пак, одговорном лицу заштитна мера забране вршења послова. Ово због тога што се према одредби члана 31 Закона о привредним преступима правном лицу може изрећи само заштитна мера забране бављења одређеном привредном делатношћу, а одговорном лицу забрана да врши одређене дужности, што је прецизирањем изречених заштитних мера, у конкретном случају, и учињено без потребе преиначавања пресуде првостепеног суда у том делу, с обзиром да су ове мере и у првостепеној пресуди у другом делу, у ствари, правилно изречене. (Из пресуде Вишег привредног суда у Београду, Пкж. 705/93 од 18. децембра 1993. године). Извор: [http://www.propisionline.com/Practice/Decision/6447\(20.5.2018.\)](http://www.propisionline.com/Practice/Decision/6447(20.5.2018.))

32 Вид. чл. 29 Закона о привредним преступима.

33 Чл. 34 ст. 1 Закона о привредним преступима.

34 Чл. 34 ст. 2 Закона о привредним преступима.

35 Чл. 34 ст. 3 Закона о привредним преступима.

Кривичним закоником. Као што смо видели, мера безбедности забрана обављања одређених регистрованих делатности или послова која је прописана Законом о одговорности правних лица за кривична дела може да траје од једне до три године те се долази до решења да је прописана строжа санкција Законом о привредним преступима, иако су привредни преступи блажа казнена дела. Иако делује парадоксално, ако се посматра на само трајање мере, за учиниоца „казненог дела” је повољније да се против њега покрене кривични поступак, него поступак за привредни преступ. Ово је само још једна чињеница да законодавац треба озбиљније да се посвети уређењу привредних преступа.

Забрана одговорном лицу да врши одређене дужности

Одговорним лицем, у смислу Закона о привредним преступима, сматра се лице коме је поверен одређен круг послова у области привредног или финансијског пословања у правном лицу, односно, у органу друштвено-политичке заједнице, другом државном органу или месној заједници.³⁶ Законом о привредним преступима на првом месту се прописује у чему може да се састоји мера. Забрана одговорном лицу да врши одређене дужности састоји се у забрани одговорном лицу да врши дужност коју је вршило у време извршења привредног преступа, одређену руководећу дужност у погледу привредног или финансијског пословања, одређену врсту послова или свих или неких дужности везаних за располагање, коришћење, управљање или руковање друштвеним средствима или за чување тих средстава.³⁷ Законом се прописују услови под којима се мера изриче. Ако прописом којим се одређује привредни преступ није друкчије предвиђено, меру суд ће изрећи ако је одговорно лице злоупотребило вршење дужности ради извршења привредног преступа или ако се оправдано може сматрати да би његово даље вршење такве дужности било опасно.³⁸ Заштитну меру суд може изрећи и кад је одговорно лице раније више пута било осуђивано за привредне преступе или сродна кривична дела.³⁹ Ова мера може се изрећи за време од шест месеци до десет година, рачунајући од дана правноснажности пресуде.⁴⁰

ЗАКЉУЧАК

Иако се сматра да су казне, посебно казна затвора, најстроже казнене санкције, то у појединим случајевима не мора бити тачно. Управо мере безбедности, односно, заштитне мере које су биле предмет овог рада могу

36 Чл. 8 Закона о привредним преступима.

37 Чл. 35 ст. 1 Закона о привредним преступима.

38 Чл. 35 ст. 2 Закона о привредним преступима.

39 Чл. 35 ст. 3 Закона о привредним преступима.

40 Чл. 35 ст. 4 Закона о привредним преступима.

бити строже по учиниоца казненог дела од изречене казне. За свако казнено дело постоји и могућност изрицања мере која се огледа у забрани обављања одређених делатности. Приликом изрицања ових мера, потребно је да се заиста у казненом поступку утврди истина да постоји опасност од даљег бављања одређених делатности, јер последице мера су строге. Када је реч о физичком лицу, њему под одређеним условима због изречене мере може престати и радни однос. Када је реч о правним лицима, „економски губици” могу бити веома високи, а што све зависи од економске моћи правног лица. Осим правног лица, посебно је питање и шта се дешава са запосленима у правном лицу којем је изречена заштитна мера. Један од важнијих закључака до којег се може доћи огледа се у томе да се за блаже казнено дело може изрећи строжа санкција. Мислимо на заштитну меру која се може изрећи правном лицу, а која може да траје десет година, док се у кривичном поступку правном лицу може изрећи мера која може да траје до три године.

ЛИТЕРАТУРА

Vuletić, I. (2017). Sigurnosna mjera zabrane obavljanja određene dužnosti ili djelatnosti u hrvatskom kaznenom pravu. *Pravni vjesnik, бр. (33), 29 – 47.*

Делић Н., Бајовић В. (2018). *Приручник за прекршајно право*. Београд: Службени гласник.

Игњатовић А. (2010). Кривична одговорност правних лица. *Зборник радова – Злајиборски дани права – времена у правном систему*. Преузето: 20. 5. 2018. <http://www.propisonline.com/Explanations/Explanation/554>

Милић И. (2017). Да ли је кривично дело увек најтеже казнено дело? (II део), *Зборник радова Правног факултета у Новом Саду, 3, 405 – 415.*

Милић И. (2018). Правне последице осуде за привредни преступ. *XIV Мајско савешовање – савремени правни промени и услуге (1057 – 1067)*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

Ђоровић Е., Милић И. (2016). Шта даље са привредним преступима и актуелним Законом о привредним преступима? *XII Мајско савешовање – услуге и служна правила (957 – 971)*. Крагујевац: Правни факултет Универзитета у Крагујевцу.

*

Закон о одговорности правних лица за кривична дела, *Службени гласник РС, бр. 97/2008.*

44

Закон о прекршајима, *Службени гласник РС, бр. 65/2013, 13/2016, 98/2016.*

Закон о привредним преступима, *Службени лист СФРЈ, бр. 4/77, 36/77, 14/85, 74/87, 57/89, 3/90, Службени лист СРЈ, бр. 27/92, 24/94, 28/96, 64/2001, Службени гласник РС, бр. 101/2005.*

Кривични законик, *Службени гласник РС*, бр. 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016.

*

(Билтен судске праксе Врховног суда Србије). (2008). *Правно схваћање Одељења за управне спорове Врховног суда Србије од 16. 5. 1994. године, бр. 4/2008.* Преузето 20. 5. 2018. <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/7709>

(Пресуда Вишег прекршајног суда у Београду, Одељење у Новом Саду, III-302) (2013). *Прж. број 6292/13 од 25. 4. 2013.* Преузето 20. 5. 2018. <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/45644>

(Пресуда Вишег привредног суда у Београду). (1993). *Пкж. 705/93 од 18. децембра 1993. године.* Преузето: 20. 5. 2018. <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/6447>.

(Билтен Окружног суда у Београду, бр. 64/2005.) (2005). *Пресуда Врховног суда Србије Кж. 1297/03 од 24. априла 2004. и пресуда Окружног суда у Београду К. 405/02 од 28. новембра 2002. године.* Преузето 20. 5. 2018. <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/22855>

(Билтен Вишег суда у Новом Саду, број 3/2012). (2012). *Решење Апелационог суда у Новом Саду посл. бр. Кж. И 2420/11 од 08.12.2011. којом је укинућа пресуда Вишег суда у Новом Саду посл. бр. К. 572/10 од 24.03.2011. године.* Преузето 20. 5. 2018. <http://www.propisionline.com/Practice/Decision/37472>

Рад примљен: 16. 01. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

БАЗИЧНЕ МОТОРИЧКЕ СПОСОБНОСТИ КАО ПРЕДИКТОРИ САВЛАДАВАЊА ПОЛИГОНА ЗА ПРОВЈЕРУ МОТОРИЧКИХ ЗНАЊА

Оригинални научни рад

DOI: 10.5937/zurbezkrim2001047V	COBISS.RS-ID 130284801	УДК 796.012.1-057.874-057.87
---------------------------------	------------------------	------------------------------

Лазар Вулин¹

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Дарко Паспаљ

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Милан Гужвица,

Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци

Миленко Војводић

Факултет физичког васпитања и спорта, Универзитета у Бањој Луци

Апстракт: Истраживање је спроведено са циљем утврђивања утицаја моторичких способности на савладавање полигона за провјеру моторичких знања и дефинисања квантитативних разлика у базичним моторичким способностима између слабије и боље оцијењених студената на основу оствареног резултата код савладавања полигона за провјеру моторичких знања. Резултати регресионе анализе су показали да су моторичке способности значајне за савладавање полигона за провјеру моторичких знања те да се, на основу њих, може прогноzirати резултат који дефинише специфичну спретност студената. Такође, резултати Студентовог т-теста за независне узорке су показали да постоји статистички значајна разлика у нивоу моторичких способности између боље оцијењених и слабије оцијењених студената. Разлика је дефинисана статистички значајно бољим вриједностима резултата у моторичким тестовима: максималан број подизања трупa (МПТР), окретност са палицом (МОКП), тапинг руком (МТАП) и Куперов тест трчања 12 минута (МКУП), које су постигли боље оцијењени студенти, на основу чега можемо претпоставити да су наведене варијабле предиктивне за успјешно савладавање полигона за провјеру моторичких знања и способности. Добијени резултати би могли дати својеврстан допринос бољој организацији тренажног рада у реализацији наставе, нарочито када је у питању приступ усавршавању моторичких способности које доминантно утичу на савладавање полигона за провјеру моторичких знања.

Кључне ријечи: *моторичке способности, предикција, полигон, студенти*

¹ Аутор за кореспонденцију: мр Лазар Вулин, виши асистент на ужој научној области Специјално физичко образовање на Факултету безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. Имејл: lazar.vulin@fbn.unibl.org

УВОД

Без обзира на стални напредак и начин употребе савремених техничких средстава, чињеница је да техничка средства нису у потпуности успјела да елиминишу људски фактор код рјешавања најсложенијих безбједносних послова. Начин рада и дужности које обављају припадници агенција за провођење безбједносних послова, захтијевају од људи који реализују ове послове, да имају потребан обим и квалитет одговарајућих знања, као и одговарајуће карактеристике и способности. Вучковић, Благојевић и Допсај (2011) наводе да способност рјешавања безбједносних послова и задатака на законит и ефикасан начин у највећој мјери зависи од едукације, опреме, тактике ангажовања, опште и специфичне способности појединца, при чему моторичке способности представљају један од фактора којима се обезбјеђује ефикасност током извршења одређених професионалних задатака. С обзиром на то да се савремени приступ у склопу образовања припадника безбједносних агенција базира на методолошким принципима кроз концепт дефинисан условима окружења у којем ће будући радници безбједносних агенција обављати предвиђене послове и задатке, услове тестирања код провјере специфичне утренираности треба прилагодити приликама у којима се они и примјењују.

У склопу наставног плана и програма Факултета безбједносних наука, Спортске вјештине у безбједности се изучавају као изборни наставни предмет који, као дио предмета Физичка култура, има за циљ психосоматско усавршавање студената, кроз развој моторичких и функционалних способности, при чему едукативни и тренажни третман треба да омогући трансформацију моторичких способности и других знања која су неопходна за успјешно обављање безбједносних послова. Очекивани исход предмета је да се у потпуности усвоје биотичка моторичка знања, развију моторичке и функционалне способности које ће позитивно утицати на лакше усвајање специфичних знања и вјештина карактеристичних за рјешавање сложених моторичких проблема, са којима се будући радник безбједносних послова у свом професионалном раду може срести. Имајући у виду чињеницу да испуњење таквих задатака може бити физички веома захтјевно, од припадника безбједносних агенција се захтијева да буду у потпуности оспособљени, како би могли успјешно да реализују све задатке који су пред њих постављени. Из тог разлога, примјена метода и средстава обуке и утврђивање припремљености студената код процјене специфичних моторичких способности директно су условљени структуром задатака које будући радници безбједносних агенција треба да обављају. Студенти кроз наставне садржаје реализују психофизичке активности усмјерене на развој: издржљивости, снаге, брзине, координације, флексибилности, агилности, реактивности и равнотеже. Програмом су, дакле, обухваћене оне кинезиолошке активности које садрже природне облике кретања са одређеним задацима и различитим облицима кретања у условима који симулирају сложу моторичку структуру у специфичном режиму напрезања, при чему је за процјену специфичне

спретности студената примјењиван рад на савладавању полигона за провјеру моторичких знања.

Матић (1978) наводи да је полигон трчање или ходање испрекидано другим моторичким задацима. Вишњић, Јовановић и Милетић (2004), под полигоном сматрају перманентно кретање састављено од већег броја моторичких форми. Према Финдаку (Findak, 1999), под полигоном препрека се подразумијева сукцесивно извођење одређеног броја физичких вјежби, приликом чега треба савладати природне или умјетне препреке које се налазе на отвореном или затвореном простору у што краћем времену. Благојевић, Допсај и Вучковић (2006) сматрају да је полигон могуће користити у наставном процесу, као једну од метода за развој и процјену способности појединца да изведе специфично координацијски сложено кретање тачно, брзо и рационално у односу на просторно и временски промјенљиве услове рада.

У досадашњим истраживањима, утврђено је да ефикасност реализације полигона зависи од квалитета обуке и нивоа развијености моторичких способности (Јанковић, 2015). Такође је установљено да правилним извођењем техничко-тактичких задатака при савладавању полигона сваки појединац долази у стресне ситуације нарастајућег физичког замора, што може да доведе до физичке исцрпљености (Допсај и Јанковић, 2014, Јанковић, 2015 и Јанковић et al, 2015), због чега су моторичке способности веома важне за савладавање полигона са препрекама и представљају један од селекционих критеријума код пријема на школовање везано за даљу едукацију студената.

Имајући у виду наведено, са студентима Факултета безбједносних наука код реализације наставних садржаја на наставном предмету Спортске вјештине у безбједности, кроз десет наставних часова, поред других активности, реализована је и настава која је обухватала савладавање полигона за провјеру моторичких знања.

Приликом постављања препрека, водило се рачуна да полигон буде формиран на основу моторичких програма које су студенти раније усвојили, а за које се вјерује да доприносе ефикаснијем усвајању обавезне, сложеније наставне грађе предвиђене у даљем школовању. Сам процес усвајања и увјежбавања текао је у складу са опште познатим и прихваћеним дидактичким принципима карактеристичним за усвајање једноставних и сложених моторичких програма. Сваки појединац је био у обавези да све задате кретне радње изведе тачно одређеним редослиједом са субмаксималним и максималним интензитетом, за што краће вријеме, комбиновањем различитих облика трчања, прескакивања, пењања, провлачења, пузања, њихања и ношења. У духу поменутих принципа, прије провођења тестирања, студентима је прецизно и разумљивим рјечником описан и објашњен начин савладавања постављених препрека.

С обзиром на то да је предуслов правилног програмирања у настави правовремена и ваљана повратна информација о стању знања и способности студената, а да се у досадашњим истраживањима веома мали број радова бавио утврђивањем повезаности моторичких способности са резултатом оствареним код савладавања полигона за провјеру моторичких зна-

ња, предмет овог истраживања су биле моторичке способности студената Факултета безбједносних наука са једне стране и остварени резултат код савладавања полигона за провјеру моторичких знања, са друге стране. Основни *циљ* истраживања је био да се утврди утицај моторичких способности на ефикасност савладавања полигона за провјеру моторичких знања, као и да се утврди да ли је могуће извршити предикцију ефикасности реализације полигона за провјеру моторичких знања на основу резултата моторичких способности студената. На основу дефинисаног предмета и циља истраживања, било је неопходно да се утврде квантитативне разлике у базичним моторичким способностима између слабије и боље оцијењених студената на основу оствареног резултата код савладавања полигона за провјеру моторичких знања. Основна претпоставка је да ће моторичке способности у значајној мјери позитивно утицати на савладавање полигона за провјеру моторичких знања и да ће постојати статистички значајна разлика у нивоу моторичких способности између слабије и боље оцијењених студента.

МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Истраживање је спроведено у атлетској дворани Факултета физичког васпитања и спорта у Бањој Луци и на атлетском стадиону ФК Борац из Бања Луке. Тестирање су спровели наставници Специјалног физичког образовања Факултета безбједносних наука. Мјерење моторичких способности и моторичких знања је извршено на крају првог семестра са циљем утврђивања тренутног стања и процјене њиховог утицаја на степен развијености једноставних и сложених кретања код савладавања полигона за провјеру моторичких знања.

Узорак испитаника

Узорак испитаника чинио је 31 студент прве године Факултета безбједносних наука, мушког пола, старосне доби $19 \pm 0,6$ година, који су подијељени у двије групе према резултату оствареном на провјери савладавања полигона за провјеру моторичких знања. Прву групу је чинило 15 студената који су на провјери савладавања полигона остварили бољи резултат и чији распон оцјена се кретао у интервалу од 7,60 до 10,00 док је другу групу чинило 16 студената који су на провјери остварили слабији резултат и чији распон оцјена се кретао у интервалу од 5,00 до 7,50. Потребно је напоменути да су сви испитаници претходно успјешно прошли љекарски преглед и психолошке тестове за студирање на Факултету безбједносних наука те да су редовно похађали наставу из наставног предмета Спортске вјештине у безбједности.

Узорак варијабли

За процјену моторичких способности примијењена је батерија од седам тестова који се користе приликом провођења процеса селекције кандида-

та за упис на школовање на Факултету безбједносних наука: скок удаљ из мјеста (МСДМ) – коришћен за процјену експлозивне снаге доњих екстремитета, максималан број урађених склекова за 10 секунди (МСКЛ) – коришћен за процјену динамичке снаге руку и раменог појаса, максималан број урађених подизања трупа за 30 секунди (МПТР) – коришћен за процјену динамичке снаге трупа, окретност са палицом (МОКП) – коришћен за процјену координације цијелог тијела, колут напријед - колут назад - трчање (МКНЗ) – коришћен за процјену агилности, тапинг руком (МТАП) – коришћен за процјену фреквенције покрета руком и Куперов тест трчања 12 минута (МКУП) – коришћен за процјену аеробне издржљивости. Све варијабле за процјену моторичких способности се одликују потребним метријским карактеристикама. Њихов детаљан опис, начин извођења, услови мјерења и нормативи процјене моторичких способности дати су у Правилнику о упису студената на Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. Базична моторичка знања и функционалне способности процјењиване су путем полигона, којом приликом је критеријумску варијаблу (МПОЛ) представљало вријеме савладавања полигона изражено у секундама.

Методе мјерења

Полигон за провјеру моторичких знања структурисан је на основу моторичких задатака за процјену специфичне спретности у анаеробно-лактатном режиму рада. Реализовао се на простору димензија 15 x 30 метара и састојао се од следећих задатака

А – стартује се из стојећег става са главом окренутом у правцу кретања,
 Б – реализује се колут напријед до устајања и наставља кретање у задатом правцу,

В – трчећим кораком се савладава ниска греда,

Г – по саскоку са греде се максималном брзином изводи трчање и из трчања реализује летећи колут преко шведског сандука постављеног по ширини,

Д – изводи се окрет за 180 степени и реализује колут уназад,

Ђ – врши се устајање без помоћи руку и окрет у правцу кретања а затим трчање максималном брзином до паралелног разбоја, који се прелази назмјеничним кретањем уз помоћ руку или уз избацивање ногу до сједа различито,

Е – по саскоку са паралелног разбоја трчи се до паралелно спојене три дрвене љестве, након чега се максималном брзином врши верање тако да се горња притка налази у висини брадавица на грудима (положај савијених руку). Не мијењајући задану висину, љестве се прелазе бочним кретањем, док се силажење врши истим поступком као и верање.

Ж – након савладане препреке, растојање до следеће препреке се прелази трчећим кораком.

З – сљедећа препрека (вертикално постављене дрвене широке љестве) савладава се дијагоналним провлачењем између пречки. По завршетку провлачења кроз посљедњи отвор, прелази се посљедња (четврта) пречка и врши саскок.

И – доскоком на тло одмах се прелази у кретање четвороношке према напријед са леђима окренутим ка подлози, ногама окренутим у правцу кретања и рукама иза тијела. Кретање се врши до маркера, након чега се устаје и трчи ка сљедећим препрекама.

Ј – четири атлетске препоне постављене у низу се прелазе наизмјенично суножним прескоцима и провлачењем испод њих, не успоравајући кретање,

К – изводи се залијегање на бок, на уздужно постављену струњачу и реализује ротација котрљањем око уздужне осовине у лијеву страну, уз устајање, без помоћи руку,

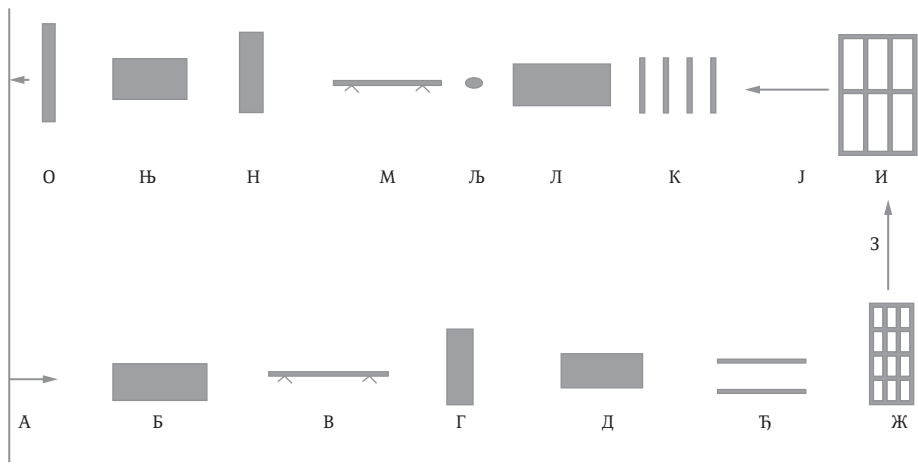
Л – узима се врећа са пијеском тежине 15 кг и ставља иза врата на рамена, након чега се у једном смјеру бочним кретањем са окретима савладава ниска греда. Доласком на крај греде врши се окрет и трчи у супротном смјеру. Силаском са греде одлаже се врећа и трчи ка сљедећој препреци (шведски сандук).

Љ – врши се одраз и прескок преко попречно постављеног шведског сандука. Прескок се врши техником по избору испитаника (згрчка, разношка или одбочка).

М – по доскоку на тло, изводи се окрет за 180 степени и реализује колут уназад,

Н – реализује се кретање четвороношке уназад са прсима окренутим ка подлози и провлачење кроз бочно постављен оквир од шведског сандука,

Њ – максимално брзим кретањем четвороношке уназад прелази се циљна линија,

(Слика 1): Скица полигона за проверу моторичких знања

МЕТОДЕ ОБРАДЕ ПОДАТАКА

Основне мјере централне тенденције и мјере дисперзије резултата дефинисане су помоћу аритметичке средине (као мјере просјека вриједности остварених резултата) и стандардне девијације (као мјере показатеља одступања резултата од средње вриједности остварених резултата) и вриједности оствареног минималног и максималног резултата, док је у циљу тестирања правилности дистрибуције добијених података коришћен Колмогоров-Смирнов тест. За утврђивање разлика између посматраних појединачних варијабли коришћен је Студентов t -тест за независне узорке. Утврђивање повезаности предикторских и критеријумске варијабле утврђено је помоћу корелационе анализе, док је за утврђивање утицаја система предикторских варијабли на критеријумску варијаблу коришћена регресиона анализа. Статистичка обрада података урађена је на ПС рачунару Пентиум IV, уз употребу апликационог статистичког софтверског програма SPSS Statistics 17,0 (Hair, Anderson, Tatham, & Black, 1998).

ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА И ДИСКУСИЈА

У табели 1 приказани су резултати дескриптивне статистике на нивоу цијелог узорка испитаника. Резултати су добро груписани и нема значајнијих одступања од средњих вриједности остварених резултата, при чему је на основу резултата Колмогоров-Смирновог теста установљено да све варијабле имају правилну дистрибуцију.

Табела 1 Дескриптивни статистички параметри предикторских и критеријумске варијабле за читав узорак испитаника

Варијабле	Минимални резултат	Максимални резултат	Аритметичка средина	Стандардна девијација	КС значајност
МСДМ	222.00	290.00	249.00	16.31	0.60
МСКЛ	8.00	18.00	15.38	1.81	0.09
МПТР	28.00	39.00	33.03	2.76	0.49
МОКП	3.82	6.43	4.99	0.62	0.89
МКНЗ	4.92	6.19	5.44	0.36	0.50
МТАП	44.00	67.00	54.32	4.57	0.57
МКУП	1950.00	3200.00	2749.35	274.41	0.74
МПОЛ	54.00	87.00	67.80	7.73	0.66

Легенда: МСДМ – скок удаљ из мјеста, МСКЛ – број склекова за 10 секунди, МПТР – број подизања трупа за 30 секунди, МОКП – окретност са палицом, МКНЗ – колут напријед - колут назад - трчање, МТАП – тапинг руком, МКУП – Купер тест трчања 12 минута, МПОЛ – вријеме остварено код савладавања полигона за провјеру моторичких знања

У табели 2 приказани су резултати дескриптивне статистике за прву групу испитаника. Као и на нивоу цијелог узорка, резултати су добро груписани

и нема значајнијих одступања од средњих вриједности остварених резултата. Резултати Колмогоров-Смирнов теста такође показују да све варијабле имају правилну дистрибуцију.

Табела 2 Дескриптивни статистички параметри предикторских и критеријумске варијабле за прву групу испитаника

Варијабле	Број испитаника	Минимални резултат	Максимални резултат	Аритметичка средина	Стандардна девијација	КС значајност
МСДМ	15	222.00	270.00	252.86	14.95	0.48
МСКЛ	15	13.00	18.00	15.66	1.29	0.78
МПТР	15	30.00	39.00	34.20	2.54	0.85
МОКП	15	3.82	5.78	4.69	0.52	0.48
МКНЗ	15	4.94	6.02	5.48	0.39	0.42
МТАР	15	49.00	67.00	56.13	4.34	0.95
МКУП	15	2710.00	3200.00	2920.00	157.70	0.33
МПОЛ	15	54.00	66.00	61.53	3.27	0.96

Легенда: МСДМ – скок удаљ из мјеста, МСКЛ – број склекова за 10 секунди, МПТР – број подизања трупа за 30 секунди, МОКП – окретност са палицом, МКНЗ – колут напријед - колут назад - трчање, МТАР – тапинг руком, МКУП – Купер тест трчања 12 минута, МПОЛ – вријеме остварено код савладавања полигона за проверу моторичких знања

У табели 3 приказани су резултати дескриптивне статистике за другу групу испитаника. Као и на нивоу цијелог узорка и код прве групе испитаника, резултати су добро груписани и нема значајнијих одступања од средњих вриједности остварених резултата. Резултати Колмогоров-Смирнов теста, као и код претходних табела, показују да све варијабле имају правилну дистрибуцију.

Табела 3 Дескриптивни статистички параметри предикторских и критеријумске варијабле за другу групу испитаника

Варијабле	Број испитаника	Минимални резултат	Максимални резултат	Аритметичка средина	Стандардна девијација	КС значајност
МСДМ	16	223.00	290.00	245.37	17.15	0.91
МСКЛ	16	8.00	17.00	15.12	2.21	0.16
МПТР	16	28.00	37.00	31.93	2.56	0.45
МОКП	16	4.41	6.43	5.27	0.58	0.70
МКНЗ	16	4.92	6.19	5.40	0.34	0.96
МТАР	16	44.00	59.00	52.62	4.22	0.39
МКУП	16	1950.00	3120.00	2589.37	266.41	0.84
МПОЛ	16	67.00	87.00	73.68	5.79	0.31

Легенда: МСДМ – скок удаљ из мјеста, МСКЛ – број склекова за 10 секунди, МПТР – број подизања трупа за 30 секунди, МОКП – окретност са палицом, МКНЗ – колут напријед - колут назад - трчање, МТАР – тапинг руком, МКУП – Купер тест трчања 12 минута, МПОЛ – вријеме остварено код савладавања полигона за проверу моторичких знања

У табели 4, приказани су резултати повезаности између резултата оствареног код савладавања полигона за провјеру моторичких знања (МПОЛ) и посматраних варијабли за процјену моторичких способности. Прегледом табеле, може се уочити да су статистички значајну повезаност на нивоу $p = 0,01$ са критеријумском варијаблом оствариле предикторске варијабле МОКП и МКУП, док су статистичку значајну повезаност на нивоу $p = 0,05$ са критеријумском варијаблом, оствариле предикторске варијабле МТАП и МПТР. Остале посматране варијабле за процјену моторичких способности нису оствариле статистички значајну повезаност са критеријумском варијаблом.

Табела 4 Резултати Пирсоновој коефицијенту корелације између времена потребног за реализацију полигона и посматраних варијабли за процјену моторичких способности

		МСДМ	МСКЛ	МПТР	МОКП	МКНЗ	МТАП	МКУП
МПОЛ (вријеме)	Коефицијент корелације	-0.13	-0.26	-0.40*	0.61**	0.06	-0.41*	0.51**
	Ниво значајности	0.46	0.15	0.02	0.00	0.73	0.02	0.00

** Корелација је значајна на нивоу 0.001 * Корелација је значајна на нивоу 0.005

У табели 5 приказани су параметри регресионе анализе моторичких способности и времена потребног за реализацију полигона за провјеру моторичких знања (МПОЛ).

Увидом у добијене резултате може се закључити да одабрани скуп предикторских варијабли за процјену моторичких способности, значајно утиче на ниво успјешности савладавања полигона за провјеру моторичких знања, при чему коефицијент вишеструке детерминације показује да се 65% укупног варијабилитета зависно промјењиве МПОЛ, може објаснити утицајем удружених независних варијабли за процјену моторичких способности, док је преосталих 35% под утицајем неких других фактора који нису били предмет овог истраживања.

Табела 5 Параметри регресије моторичких способности и времена потребног за реализацију полигона за провјеру моторичких знања

Коефицијент корелације	Коефицијент детерминације	Стандардна грешка процјене	Ф тест	Статистичка значајност
0.80	0.65	5.20	6.17	0.00

а. Зависна варијабла МПОЛ

б. Предиктори: МКУП, МСДМ, МСКЛ, МТАП, МКНЗ, МОКП, МПТР

Информације о појединачном утицају предикторских варијабли за процјену моторичких способности на вријеме потребно за савладавање полигона са препрекама (МПОЛ), приказане су у табели 6. Из табеле је видљиво да су од укупног сета примијењених предикторских варијабли само варијабле МОКП и МКУП појединачно оствариле статистички значајан утицај на остварени резултат код савладавања полигона за провјеру моторичких знања, док се варијабла МПТР налази на граници статистичке значајности.

Табела 6 Коефицијентни регресије моторичких способности и времена потребној за реализацију полигона за провјеру моторичких знања

Модел Б	Нестандардизовани коефицијенти		Стандардизовани коефицијенти		t	Ниво значајности
	Стандардна грешка	Бета				
(Константа)	92.68	31.23			2.96	0.00
МСДМ	0.02	0.06	0.04		0.31	0.75
МСКЛ	-0.02	0.61	-0.00		-0.03	0.97
МПТР	-0.83	0.40	-0.29		-2.05	0.05
МОКП	5.81	1.78	0.46		3.25	0.00
МКНЗ	1.51	2.76	0.07		0.54	0.58
МТАП	-0.13	0.23	-0.07		-0.55	0.58
МКУП	-0.01	0.00	-0.41		-3.21	0.00

а. Зависна варијабла МПОЛ

У табели 7 приказане су разлике средњих вриједности остварених резултата код провјере моторичких способности за испитанике прве и друге групе. Из резултата се може видјети да су испитаници прве групе остварили боље вриједности резултата код шест од укупно седам примијењених тестова за процјену моторичких способности, док су испитаници друге групе остварили бољи резултат код варијабли МКНЗ. На основу резултата Студентовог t-теста за независне узорке, може се закључити да се резултати субузорака статистички значајно разликују у четири варијабле за процјену моторичких способности, којима се процјењују: аеробна издржљивост (МКУП), координација (МОКП), динамичка снага трупа (МПТР) и фреквенција покрета руком (МТАП). Резултати су показали да се испитаници прве и друге групе статистички значајно разликују у времену потребном за савладавање полигона за провјеру моторичких знања (МПОЛ).

Табела 7 Вриједности разлика остварених резултата прве и друге групе испитаника

Варијабле	Групе	Средња вриједност	Стандардна грешка	Ф	Број степени слободе	Значајност (двосмјерна)	Разлика средњих вриједности
МСДМ	1	252.86	3.86	0.27	29	0.20	7.49
	2	245.37	4.28				
МСКЛ	1	15.66	0.33	0.95	29	0.41	0.54
	2	15.12	0.55				
МПТР	1	34.20	0.65	0.15	29	0.02	2.26
	2	31.93	0.64				
МОКП	1	4.69	0.13	0.21	29	0.00	- 0.57
	2	5.27	0.14				
МКНЗ	1	5.48	0.10	1.39	29	0.53	0.08
	2	5.40	0.08				
МТАП	1	56.13	1.12	0.30	29	0.03	3.50
	2	52.62	1.05				
МКУП	1	2920.00	40.71	0.82	29	0.00	330.62
	2	2589.00	66.60				
МПОЛ	1	61.53	0.84	5.96	29	0.00	- 12.15
	2	73.68	1.44				

Легенда: МСДМ – скок удаљ из мјеста, МСКЛ – број склекова за 10 секунди, МПТР – број подизања трупа за 30 секунди, МОКП – окретност са палицом, МКНЗ – колут напријед - колут назад - трчање, МТАП – тапинг руком, МКУП – Купер тест трчања 12 минута, МПОЛ – вријеме остварено код савладавања полигона за провјеру моторичких знања

Из приказаних резултата видљиво је да су испитаници прве групе остварили боље просјечно вријеме код савладавања полигона за провјеру моторичких знања од испитаника друге групе за 12,15 секунди, што нас наводи на претпоставку да је то вјероватно резултат разлике у моторичким способностима, с обзиром на то да је настава за све испитанике реализована према истом наставном плану и програму, под истим околностима и условима, са истом методологијом обраде наставних садржаја, са истим фондом наставних часова и истом дужином трајања наставних часова, при чему су форма и структура наставног часа за све испитанике биле исте.

Иако су била очекивања да ће експлозивна снага (посебно када су у питању доњи екстремитети) као једна од детерминанти успјешности у свим активностима, имати значајну улогу у активностима који захтијевају промјену ритма и убрзања, она није имала значајну улогу у времену савладавању полигона. Ипак, динамичка снага трбушне мускулатуре имала је важну улогу у времену савладавања постављених препрека, зато што су задаци били такви да су захтијевали њено учешће приликом савладавања препрека у њиховом највећем броју. У ранијим истраживањима је утврђено да се мјере експлозивне снаге апсолутног типа приклањају генералном фактору снаге,

док су мјере експлозивне снаге релативног типа често ближе координацијским димензијама у чијој основи се налази механизам за структурисање покрета. Оно што је било и очекивано да ће значајно утицати на вријеме код савладавања препрека у склопу полигона за провјеру моторичких знања јесте координација. Наиме, опште познато је да је координација изузетно значајна за технику извођења моторичких програма (задатака). Правовременост при „нападу” на препреке, просторно-временска оријентација (распоред и удаљеност препрека) и рационализација енергије као посљедица интер и интрамиускуларне синхронизације, као елементи координације су несумњиво утицали на вријеме и ефикасност савладавања полигона за провјеру моторичких знања. Ипак, потребно је нагласити да је приликом провјере примјеђено да је одређени број студената највише времена губио на савладавање ниске греде коју је морао прећи у оба смјера носећи терет на леђима. Да ли је то посљедица смањене способности динамичке равнотеже или можда недостатак физичке припремљености, било би занимљиво утврдити неким од следећих истраживања. Улога равнотеже и њен директни утицај на ефикасност кретања често је „замаскирана” разином техничко-тактичког знања, због чега се слабија техничко-тактичка ефикасност приписује осталим факторима, а не недовољној разини равнотеже, поготово код селекционисаних субјеката чије моторичке способности нису изнад просјечног нивоа. С обзиром на то да је конструкција полигона за провјеру моторичких знања (са дистанцом и структуром моторичких задатака) код његовог савладавања захтијевала да се одређене радње реализују у континуитету, што брже уз одређену снагу и максималну координисаност просторних и временских елемената у смислу савладавања постављених препрека, код чега је вријеме потребно за његову реализацију иницирало оптерећење у зони анаеробно-лактатног механизма стварања енергије за рад из процеса анаеробне гликолизе, оправдано је то што су варијабле за процјену енергетских потенцијала, координације и динамичке снаге трупа, оствариле статистички значајан утицај код његовог савладавања и што су оне дале највећи допринос код утврђивања разлике резултата моторичких способности између слабије и боље оцијењених студената. У прилог добијеним подацима иду и резултати истраживања које су провели Допсај и Јанковић (2014), Јанковић (2015) и Јанковић и сарадници (Janković et al, 2015), на студентима Криминалистичко-полицијске академије из Београда, на основу којих је закључено да је полигон специфичне спретности код полицајаца, валидан моторички задатак током чије реализације се провоцира доминантно оптерећење у зони анаеробно-лактатног механизма стварања енергије за рад.

ЗАКЉУЧАК

Истраживање је спроведено на студентима прве године Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, са циљем утврђивања утицаја моторичких способности на ефикасност савладавања полигона за провјеру

моторичких знања и утврђивања разлика у нивоу моторичких способности између боље оцијењених и слабије оцијењених студената, на основу оствареног резултата код провјере савладавања полигона за провјеру моторичких знања.

На основу добијених резултата, може се констатовати да су моторичке способности значајне за савладавање полигона за провјеру моторичких знања те да се на основу њих може прогнозирати резултат који дефинише специфичну спретност студената, док је на основу Студентовог т-теста за независне узорке установљено да се резултати испитаника прве и друге групе, разликују у четири варијабле за процјену моторичких способности којима се процјењује: аеробна издржљивост (МКУП), координација тијела (МОКП), динамичка снага трупа (МПТР) и фреквенција покрета руком (МТАП) у корист испитаника прве групе те да виши ниво ових моторичких способности представља добру моторичку подлогу за успјех у савладавању полигона за провјеру моторичких знања.

Имајући у виду чињеницу да интензитет оптерећења, временски период трајања код савладавања полигона за провјеру моторичких знања и структура специфичних задатака који се рјешавају у оквиру полигона у великој мјери симулирају услове рада којима су подвргнути припадници агенција за провођење безбједносних послова у реалним условима на терену, аутори сматрају да би се кориштењем полигона као инструмента за процјену специфичне спретности унаприједио наставни процес и омогућило континуирано праћење и увид у стање биотичких знања студената Факултета безбједносних наука. С обзиром на то да је предност полигона у односу на друге облике рада и у томе што се правилним одабиром задатака може утицати на развој већег броја моторичких способности, аутори сматрају да би се полигон за провјеру моторичких знања, такође, могао користити и као тренажно средство у наставном процесу за развој и унапређење специфичних моторичких способности студената, са циљем побољшања, унапређења развоја и даље надоградње истих на ситуационом нивоу обуке.

ЛИТЕРАТУРА

- Благојевић, М., Допсај, М., Вучковић, Г. (2006). *Специјално физичко образовање*. Београд: Полицијска академија.
- Вишњић, Д., Јовановић, А., Милетић, К. (2004). *Теорија и методика физичког васпитања*. Аранђеловац: Виктор штампа.
- Вучковић, Г; Благојевић, М; Допсај, М; (2011). *Специјално физичко образовање 2*. Београд: Криминалистичко-полицијска академија,
- Допсај, М., Јанковић, Р. (2014). Валидност полигона специфичне спретности код студената Криминалистичко-полицијске академије: метаболички и функци-

онални показатељи физичког оптерећења. *Наука-безбедносн-полиција*, 19 (1), 185–199.

Јанковић, Р. (2015). *Валидација полигона као теста за процену специфичне издрживости код полицајаца*. Необјављена докторска дисертација. Београд: Факултет спорта и физичког васпитања Универзитета у Београду.

Janković, R., Dopsaj, M., Dimitrijević, R., Savković, M., Vučković, G., & Koropanovski, N. (2015). Validity and reliability of the test for assessment of specific physical abilities of police officers in anaerobic-lactate work regime. *Facta Universitatis – series: Physical Education and Sport*, 13 (1), 19–32.

Матић, М. (1978). *Час телесног вежбања*. Београд: Нип Партизан.

Правилник о упису студената на Факултет безбједносних наука број: 27/3.183/2/20 од 24. 2. 2020. године, Факултет безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци.

Findak, V. (1999.) *Metodika tjelesne i zdravstvene culture*. Zagreb: Školska knjiga.

Hair, J; Anderson, R; Tatham, R; & Black, W. (1998). *Multivariate data analysis* (5th ed.). New Jersey, USA: Prentice-Hall. Inc.

Рад примљен: 18. 05. 2020.

Рад прихваћен: 28. 12. 2020.

ПРИКАЗИ

Приказ

монографије под насловом „Јавна безбједност”

Синиша Каран

У издању Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, почетком 2020. године из штампе је изашла монографија под насловом „Јавна безбједност”, аутора др Драгомира Јовичића и др Гојка Шетке. Монографија је намијењена као основна литература из предмета Јавна безбједност који се изучава на трећој години Факултета безбједносних наука. На овај начин ће материја предмета Јавна безбједност бити обogaћена новом литературом.

Ово научно дјело настало је као круна њиховог заједничког вишегодишњег научног и академског рада. Овим приказом желимо представити научно дјело под насловом „Јавна безбједност” аутора др Драгомира Јовичића и др Гојка Шетке. Ријеч је о једном научном дјелу, монографији, настало из пера врских универзитетских професора који, поред тога, имају и велико, драгоцјено практично искуство радећи на пословима из ове области, чиме дају овом раду непроцјењиву вриједност споја теоријског приступа и праксе. Монографија је писана разумљивим, јасним језиком и стилком у коју је уткано немало знање и искуство аутора, тако да ће свако ко буде читао ово дјело осјетити задовољство споја сазнања теорије и практичне вриједности.

Истовремено, издавањем ове монографије је и остварен циљ Факултета безбједносних наука који се односи на стално иновирање властитог наставног програма, са јасним задатком да се омогући студентима боље разумијевање појмовног и садржинског објашњења јавне безбједности, а посебно неких опших питања која се тичу јавне безбједности.

С обзиром на све истакнуто, била је и потпуно јасна и сасвим неспорна потреба за једним оваквим радом који садржински посматрано у цјелини обрађује материју на јасан, систематичан, свеобухватан и логички консекуентан начин. Посебно је значајно да су аутори, пошто се ради о материјалу који обухвата више различитих категорија, имајући у виду значај појединих од њих, пронашли праву мјеру обима рукописа, како у цјелини, тако и у појединим сегментима. При томе се, наравно, руководећи наставним планом и програмом Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци, односно, фондом часова предвиђеним за поједине тематске цјелине и методске јединице у оквиру њих.

Монографија прати основне програмске и концептуалне основе предмета Јавна безбједност и прилагођен је наставном плану и програму студијског програма. Полазећи од утврђеног обима, садржаја и циљева

наставног предмета, аутори су сачинили заокружен, цјеловит и употребљив извор наставног предмета под називом Јавна безбједност. Сама концепција, структура, систем и метод излагања монографије су и постављени на начин да се олакша рад студентима у савладавању градива за припремање испита из истоименог предмета. На овај начин, кроз ову литературу, у потпуности и систематски је обрађена проблематика јавне безбједности према високим научним критеријумима образовне праксе.

Монографија је писана јасним и разумљивим језиком те на свеобухватан и примјерен начин објашњава област јавне безбједности, а састоји се од једанаест поглавља која су логично поредана, тако да представљају складну јединствену цјелину.

Уводни дио се односи на појмовно и садржинско објашњење јавне безбједности те говори о предмету изучавања јавне безбједности. У овом дијелу се разматрају нека општа питања која се тичу јавне безбједности. Поред наведеног, у овом дијелу се говори о односу јавне безбједности и других наставно-научних дисциплина.

У другом дијелу се говори о појму, значају и садржају јавне безбједности. Аутори кроз овај дио елаборирају опште појмове о безбједности, а говоре и о појмовном одређењу безбједности. Након ових разматрања, говоре јасно о настанку и историјском развоју јавне безбједности. Поглавље се завршава са разматрањем улоге и значаја јавне безбједности у систему безбједности.

Трећи дио монографије се односи на систем јавне безбједности, гдје се прво говори о појму, елементима и карактеристикама система јавне безбједности. Посебна пажња је посвећена субјектима који се налазе у систему јавне безбједности. Прије свега, говори се о положају и надлежностима основних субјеката у систему јавне безбједности Републике Српске. На јасан начин се одређују основни субјекти који чине овај систем и прецизно се одређује њихова улога и надлежности. Након тога, одређује се положај и надлежности осталих субјеката који партиципирају у систему јавне безбједности Републике Српске. У погледу осталих субјеката система безбједности се говори о улози коју имају државни органи и органи локалне самоуправе, комуналне полиције и улози грађана.

Четврти дио монографије бави се групама и врстама послова јавне безбједности, тачније оперативно-стручним пословима, што је врло значајно јер су ријетке публикације које имају свеобухватан приступ тој области. Цјелокупна област је обрађена у складу са важећим законским и подзаконским прописима који важе у Републици Српској. Овај дио је обухватио све оперативно-стручне послове који се у оквиру јавне безбједности обављају на територији Републике Српске и чијим се вршењем директно утиче на стање јавне безбједности.

У петом дијелу обрађени су управни унутрашњи послови гдје су појашњени основни појмови, дефинисан појам инспекцијског надзора, а објашњен је и поступак, организација и методологија вршења инспекцијског

надзора у полицији Републике Српске, као и поступање након извршеног надзора. У склопу ове области, обрађен је на једноставан и јасан начин лични статус грађана, прије свега, евидентирање и контрола пребивалишта и боравишта, издавање личних и путних исправа, што свакако представља значајну расправу за актуелни тренутак у коме се налази јавна безбједност у Републици Српској.

Шести дио ове монографије представља један од најзначајнијих дијелова у погледу јавне безбједности, пошто говори о начину рада полиције јавне безбједности. Свима је јасно да без ефикасног поступања полиције и успјешног вршења њених послова у пракси, тешко можемо очекивати повољно стање јавне безбједности. Имајући ово у виду, аутори су у овом дијелу пажњу посветили начину остваривања активности полиције јавне безбједности, као и начину обављања оперативно-стручних послова. У монографији је на примјерен и једноставан начин описана превентивна и репресивна дјелатност полиције, као и превентивна контрола полиције. У овом дијелу дефинисане су полицијске мјере и радње, а, након тога, систематски обрађене и логично је успостављена веза између њих и јавне безбједности. У оквиру ове области, било је ријечи о полицијским овлашћењима, јер практично она и јесу механизам за остваривање јавне безбједности, а било је ријечи о доприносу сталног дежурства, оперативног рада и асистенција полиције јавној безбједности.

У седмој области, аутори по први пут у литератури успостављају везу између безбједносне културе и јавне безбједности на узрочно-последичан начин. Након појмовног одређења безбједносне културе, говори се о основним факторима безбједносне културе, култури живљења и на крају се говори о утицају безбједносне културе на јавну безбједност.

Осма област ове монографије нам говори о односу полиције и јавности. Аутори су појаснили сврху односа и јавности што је битно за профил студентата којима је првенствено ова монографија и намијењена. Такође, у овој области се говори о односу полиције и институцијализоване јавности, као и обуци полиције за односе са јавношћу. Аутори, такође, правилно перцепирају актуелност односа полиције и јавности те говоре о односу полицајца, као појединца, и јавности. Пажња је посвећена и представљању полиције у јавности те принципу рада полиције јавне безбједности у демократској држави.

Као што нам је свима познато, у савременим условима рад полиције се остварује у интеракцији са јавношћу па су аутори, оправдано, своју пажњу у деветом поглављу посветили психолошким аспектима односа полиције и јавности. У овој области се говори о изузетно значајним и актуелним питањима која се првенствено односе на ауторитет полицијског службеника, медијима као фактору ставова о полицији, проблемима понашања појединих полицијских службеника (њиховом непрофесионалном односу на основу кога грађани могу формирати негативно мишљење о полицији), као и важној чињеници која говори о јавности у очима полиције.

Како је полицијски рад немогуће независно посматрати од интеракције и сарадње са важним факторима који имају своју улогу у остваривању јавне безбједности, аутори се у десетом поглављу баве међусобним односом и сарадњом полиције са другим државним органима. Прије свега, говори се о односу државе и полиције, а потом и односу полиције са јавним тужилаштвом и судовима. Узимајући у обзир све факторе и чиниоце система безбједности Републике Српске и Босне и Херцеговине, у овој области се говори и сарадњи полиције са Обавјештајно-безбједносном агенцијом БиХ, као и сарадњи са комуналном полицијом и органима локалне самоуправе. Ова област нам показује да су аутори систематично приступили изради ове монографије и да су се трудили да апсолвирају све аспекте и чиниоце који могу имати утицај на јавну безбједност Републике Српске.

Посебан значај и вриједност ове монографије се састоји у томе што је ово риједак рукопис у Републици Српској који на свеобухватан начин, прилагођен актуелним законским и подзаконским прописима, говори о јавној безбједности. Управо актуелност и систематичност ове монографије чини је препоручљивом и употребљивом за академско и стручно усавршавање.

У методолошком смислу, рукопис чини комбинација научних сазнања и практичних искустава аутора из области јавне безбједности па је, с те стране, у потпуности коректан, без примједби. Коришћена литература је адекватна и одговара сврси рукописа, а њено коришћење (цитирање) је исправно и коректно.

На основу свега изнесеног, сматрамо да ће ова монографија под насловом „Јавна безбједност”, аутора др Драгомира Јовичића и др Гојка Шетке попунити значајну празнину која постоји у Републици Српској и Босни и Херцеговини, када је у питању јавна безбједност, чиме ће такође попунити празнину која у овој области већ дуго година постоји и помоћи студентима да се упознају са проблемима и изазовима у овој области њиховог школовања.

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКИ
УНИВЕРЗИТЕТ

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

ЧАСОПИС ФАКУЛТЕТА БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

И

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

-УПУТСТВО АУТОРИМА-

Часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* је научни часопис из области безбједности и криминалистике.

Часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* објављује научне радове који третирају тематику безбједносних наука, криминалистике, форензике, заштите и спашавања, организације и послова полиције, специјалног физичког образовања и сл. Поред наведеног у часопису се објављују и радови из других сродних научних дисциплина који су тематски блиски профилу часописа.

У часопису се објављују оригинални научни радови, прегледни научни радови, претходна саопштења, научне критике, односно полемике или осврти, прикази научних конференција, књига и пројеката, који нису претходно објављивани нити се налазе у процедури разматрања у другом часопису, у целини или у дијеловима.

Своје чланке и приказе за објављивање можете регистровати преко сервиса SCIndeks на адреси <https://aseestant.ceon.rs/index.php/zurbezkrim/login>

Часопис излази на српском језику и енглеском језику. Преводе прихваћених радова врши овлаштени преводилац а трошкове превода сноси уредништво часописа.

Часопис излази два пута годишње.

Радове који не задовољавају основне критеријуме часописа у погледу структуре рада и правила цитирања, редакција неће узети у разматрање. Уколико рукопис одговара стандардима часописа, упућује се на анонимну рецензију. Сваки рад оцјењују најмање два рецензента, одабрана из реда признатих стручњака из уже научне области. По извршеној рецензији, рукописи се шаљу ауторима с примједбама и приједлозима за отклањање недостатака. Исправљене рукописе, аутори треба да врате редакцији у разумном року од дана пријема захтјева за дораду и исправку рада.

Достављањем рукописа за објављивање у часопису, аутори пристају на постављање својих радова на интернет страници часописа, односно на интернет страници Факултета безбједносних наука Универзитета у Бањој Луци. Аутори преносе на часопис право на објављивање достављених текстова и ниједан њихов дио не може се репродуковати без писмене сагласности уредника часописа. Часопис задржава и сва остала права, изузев уколико није другачије договорено с аутором.

Аутори приликом писања радова за часопис *Журнал за безбједност и криминалистику* треба да уважавају следећа правила:

І ТЕХНИЧКА УРЕЂЕНОСТ РАДА

- ✓ Рад мора бити сачињен у *Microsoft Wordu*, ћириличким писмом, фонтом *Times New Roman*, величине 12 pt.
- ✓ Рукописи, по правилу, не треба да буду дужи од 30.000 словних мјеста, са размацима.
- ✓ Научни радови морају да садрже: име и презиме аутора, назив и сједиште установе у којој ради, наслов рада, сажетак (апстракт) с основним налазима рада (обима до 150 ријечи), кључне ријечи (четири до шест), излагање суштине рада, закључак (до једне стране) и листу референци, те наслов рада. Саставни дијелови сажетка (апстракта) су: циљ истраживања, коришћени методи, резултати и кратак закључак.
- ✓ У уводу рада морају бити јасно наведени предмет, циљ и структура рада.
- ✓ Структура рада требала би да садржи следеће цјелине:
- ✓ Радови у којима се износе налази емпиријског истраживања: увод, методолошки оквир, истраживања, резултати и дискусија, закључак.
- ✓ Теоријски радови: увод, главни дио структуриран у најмање два поглавља и закључак.
- ✓ Наслов рада: 12 pt, bold, централно равнање (alignment centered), велика слова.

- ✓ Име аутора/коаутора: 11 pt, централно равнање (*alignment centered*).
- ✓ Институције: централно равнање (*alignment centered*), навести испод имена аутора.
- ✓ Поред имена аутора навести име аутора за кореспонденцију, афилијацију и е-маил адресу у првој фус ноти у тексту (нпр. Др Марко Марковић је доцент на Факултету _____ Универзитета у Бањој Луци. Е-маил: xmakrovicmx@gmail.com).
- ✓ Апстракт и кључне ријечи: 11pt. потпуно равнање (*Alignment justified*).
- ✓ Текст рада: 12 pt, потпуно равнање (*alignment justified*), називи цјелина великим словима без редног броја (*Alignment centered*), називи подцјелина малим словима без редног броја *italic*, централно равнање.
- ✓ Литература: 11 pt, без редног броја испред; референтни извори се наводе према абecedном реду.
- ✓ Наслови слика: 11 p, *italic*, центрирано испод слике.
- ✓ Наслови табела: 11 p, *italic*, центрирано изнад табеле.
- ✓ Табеле и графички прикази треба да буду урађени у Microsoft Wordu. Свака табела и графикон треба да буду означени бројем и да имају одговарајући наслов (нпр: Табела 1, Графикон 1). Наслов и назив табеле и графикона стављају се изнад табеле и графичког приказа, док се извор наводи испод, уређен по правилима цитирања часописа.
- ✓ Једначине се пишу у одговарајућем графичком едитору за једначине (Microsoft Equation, MathType и други) и постављају се на почетак реда. На десном рубу реда, у истом реду у којем је написана једначина, у угластој загради треба назначити њен број, почевши од броја 1.
- ✓ Фотографије (слике) морају бити припремљене за црно-бијелу штампу, тј. ако је изворна слика у бојама које се у црно-бијелој штампи не разликују, боје се морају замијенити „растером” тј. различитим графичким знаковима које је потребно објаснити у легенди. У слике се уноси само најнужнији текст потребан за разумијевање, као што су мјерне варијабле с њиховим димензијама, кратко објашњење на кривуљама и слично. Остало се наводи у легенди испод слике. Максимална величина слике је 13 cm x 17 cm.
- ✓ У листи референци, наводе се библиографске референце, као што су књиге, чланци и остали извори, као што су документи, закони, новински чланци, коришћене интернет адресе и сл. Референце се исписују азбучним редом у складу са предвиђеним стандардима.

II ПРАВИЛА ЦИТИРАЊА

- ✓ У часопису *Журнал за безбједности и криминалистику* користи се стил цитирања - **АПА стандард** (Publication Manual of the American Psychological Association). Цитирање аутора се врши у тексту, без подножних напомена. С тим у вези аутори су дужни уважавати следећа правила цитирања:

1. ЦИТИРАЊЕ У ТЕКСТУ

- ✓ Књиге, чланци и дисертације се наводе на следећи начин: Када је у питању један аутор чији се дио књиге, чланка или дисертације цитира у загради се наводи презиме аутора, година издања књиге и број странице (Водинелић, 1996: 23), а уколико је у питању парафразирање или резимирање дијела текста аутора није неопходно наводити број странице (Водинелић, 1996). Уколико је у питању страни аутор, презиме се наводи у изворном облику на страном језику (Roxin, 1963: 148).
- ✓ Цитирање два коаутора рада, у загради навести презиме оба коаутора и годину издања (Grellier & Goerke, 2006) или (Grellier and Goerke 2006) су навели,...
- ✓ Цитирање три, четири и пет коаутора рада, у загради навести презиме свих коаутора и годину издања (Rachal, Daigle, & Rachal, 2007). У сваком наредном цитирању наводи се презиме првог коаутора и латинска скраћеница *et al.* (Rachal et al, 2007).
- ✓ Цитирање шест или више коаутора рада, у загради навести презиме првог коаутора и латинска скраћеница *et al.* (Papaharalabos et al, 2007).
- ✓ Уколико се цитира више радова истог аутора, било књига или чланка, а уколико аутор има више објављених радова исте године који се цитирају, уз годину се додају латинична слова a, b, c, d, итд, послије чега слиједи само број стране (Лазаревић, 2000б: 67).
- ✓ Уколико се наводи више радова различитих аутора у истој загради потребно их је раздвојити тачком са запетом (Шикман, 2011; Мијлковић, 2012). У том случају радове поредати хронолошки према години када су објављени, почев од старијег издања.
- ✓ Секундарно цитирање се врши на следећи начин: (Вуковић, 2004, цитирано према Крстић, 2004: 110).
- ✓ Цитирање докумената у тексту се врши на следећи начин: (Независне новине (2017, 7. октобар).

- ✓ Цитирање докумената и извјештаја у тексту се врши на следећи начин: (прво цитирање: Министарство унутрашњих послова Републике Српске [МУП РС] 2012), наредно цитирање (МУП РС, 2012).
- ✓ Цитирање новинских чланака у тексту се врши на следећи начин: (Независне новине (2017, 7. октобар).

2. НАВОЂЕЊЕ ЛИТЕРАТУРЕ (на крају чланка)

- ✓ **Књиге:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов књиге (курзивом), мјесто издања, назив издавача.
Примјер:
Игњатовић, Ђ. (1998). *Криминологија*. Београд: Номос.
- ✓ **Поглавља у књизи:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов поглавља, у: прво слово имена (уредника), презиме (уредника), скраћена ознака уредништва (у загради), наслов књиге (курзивом), број прве и последње стране поглавља, мјесто издања, назив издавача.
Примјер:
Emerson, L., & Manalo, E. (2007). Essays. In L. Emerson (Ed.), *Writing guidelines for education students* (2nd ed, pp. 42-49). South Melbourne, Australia: Thomson.
- ✓ **Радови у часописима:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, назив рада, назив часописа (курзивом), број и број прве и последње стране рада.
Примјер са наведеним волуменом, односно годином издања:
Милашиновић, С. (2008). Суштина и узроци друштвених конфликта. *Наука, безбедност, полиција*, 13(1), 55-77.
Примјер без волумена, само број издања:
Strobl, R., Klemm, J., & Wurtz, S. (2005). Preventing Hate Crime: Experiences from two East-German Towns. *British Journal of Criminology*, 45, 634-646.
- ✓ **Докторске дисертације:** презиме и прво слово имена аутора, година издања у загради, наслов дисертације (курзивом), докторска дисертација, назив универзитета.
Примјер:
Липовац, М. (2016). Национална безбедност Републике Србије у регионалном безбедносном поткомплексу Западни Балкан. Докторска дисертација. Универзитет у Београду: Факултет безбедности.

- ✓ **Документа преузета са интернета:**
Цитирање текстова с интернета треба да садржи назив цитираног текста, датум приступа страници и адресу интернет странице
Примјер:
(Републички завод за статистику Републике Српске [РЗСРС]. (2009). *Статистички годишњак Републике Српске*. Преузето 2. 3. 2010. http://www.rzs.rs.ba/Publikacije/Godisnjak/2009/Godisnjak2009_Yearbook2009.pdf)
Cain, K. (2012, June 29). The Negative effects of Facebook on communication. *Social Media Today* RSS. Retrieved from <http://socialmedia-today.com>
- ✓ **Правни прописи:** пуним називом у куренту – обично, потом се курзивом наводи гласило у коме је пропис објављен, а после је запете број и година објављивања, поново у куренту – обично. Уколико ће се поменути закон цитирати и касније, приликом првог помињања после црте наводи се скраћеница под којом ће се пропис даље појављивати (Закон о општем управном поступку – ЗУП, *Службени гласник РС*, бр. 13/02).
- ✓ **Навођење судских одлука** треба да садржи што потпуније податке (врста и број одлуке, датум када је донесена, публикација у којој је евентуално објављена).
- ✓ **Саопштења са научних скупова:** презиме и прво слово имена аутора, година у загради, наслов рада, назив конференције (курзивом), број стране у књизи апстраката у загради, место издања, назив издавача.
Примјер:
Kelly, L. (2011). Violence against women and children in the national legislations of the EU member states: an overview of the research results. *Друга годишња конференција Виктимолошког друштва Србије - Жртве криминалитета и жртве рата: међународни и домаћи контекст, књига апстракта* (стр. 13). Београд: Виктимолошко друштво Србије & Prometej.
- ✓ **Чланци из новина:** презиме и прво слово имена аутора, година и дан у загради, наслов текста, назив новина, број стране у тексту, или интернет странице са које је текст преузет.
Примјер:
Гудељ, Ј. (2006, 23. октобар). Полиција чува крст изнад Мостара. *Независне новине*, Бања Лука. Преузето 17.11.2010. <http://www.nezavisne.com/novosti/bih/Policija-cuva-krst-iznad-Mostara-1473.html>

Поред наведеног, аутори треба да уважавају и следеће напомене:

- ✓ Инострана имена транскрибују се на ћирилицу на српском језику како се изговарају, а приликом првог помињања у тексту њихово презиме наводи се у загради у изворном облику на страном језику курзивом, нпр: Годме (*Gaudemet*) или Шенке (*Schönke*).
- ✓ Члан, став и тачка прописа означава се скраћеницама чл, ст. и тач, а иза последњег броја не ставља се тачка (нпр. ЗКП, чл. 5, ст. 2, тач. 3 или КЗ, чл. 5, 6, 9 и 10 или ЗПС, чл. 4-12, итд).
- ✓ Латинске и друге стране ријечи, интернет адресе и сл. пишу се курзивом.
- ✓ Сви цитирани извори у тексту рада треба да се налазе у попису литературе.
- ✓ Извори који нису кориштени у раду не треба да се налазе у попису литературе.
- ✓ Када од истог аутора наводимо више радова, критеријум поретка је година издања (прво иду раније издати радови па новији).
- ✓ Ако се уз име аутора налази и коаутор, радови у коауторству се наводе иза ауторских.
- ✓ Ако рад нема аутора, наслов дјела или институција којој се приписује ауторство заузимају мјесто аутора, односно прво мјесто.
- ✓ Приликом писања рада потребно је правилно користити интелектуалну својину других аутора. Плагирање, односно преузимање туђих идеја, ријечи или других облика креативног израза без навођења аутора представља грубо кршење научне и издавачке етике. Плагирање представља кршење ауторских права, што је законом кажњиво.

ФАКУЛТЕТ БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКИ
УНИВЕРЗИТЕТ

ЖУРНАЛ ЗА БЕЗБЈЕДНОСТ И КРИМИНАЛИСТИКУ

ЧАСОПИС ФАКУЛТЕТА БЕЗБЈЕДНОСНИХ НАУКА
УНИВЕРЗИТЕТА У БАЊОЈ ЛУЦИ

И

КРИМИНАЛИСТИЧКО-ПОЛИЦИЈСКОГ УНИВЕРЗИТЕТА
У БЕОГРАДУ

- УПУТСТВО РЕЦЕНЗЕНТИМА -

Поштовани,

Часопис Журнал за безбједност и криминалистику објављује научне радове који третирају тематику безбједносних наука, криминалистике, форензике, заштите и спашавања, организације и послова полиције, специјалног физичког образовања и сл. Поред наведеног у часопису се објављују радови из других сродних научних дисциплина који су тематски блиски профилу часописа.

У часопису се објављују оригинални научни радови, прегледни научни радови, претходна саопштења, научне критике, односно полемике или осврти, прикази научних конференција, књига и пројеката, који нису претходно објављивани нити се налазе у процедури разматрања у другом часопису, у целини или у дијеловима.

Правилник о публикавању научних публикација („Службени гласник Републике Српске” бр. 77/17) је у својим одредбама (члан 53) као један од критеријума за категоризацију часописа предвидио и адекватност рецензија.

- Према члану 35. ставу 5. Правилника, Рецензија мора минимално садржавати:

1. оцјену оригиналности, односно научног или стручног доприноса рада,

2. оцјену актуелности рада,
 3. оцјену примјене методологије,
 4. приједлог за сврставање у категорију или тип рада,
 5. оцјену коришћене литературе и
 6. сагласност за објављивање рада.
- Према члану 23. Правилника предвиђене су следеће врсте чланака:
 1. **Оригинални научни чланак** начелно је организован по схеми IMRAD за експериментална истраживања или на дескриптиван начин за дескриптивна научна подручја, у коме се први пут публикује текст о резултатима сопственог истраживања оствареног примјеном научних метода, које су текстуално описане и које омогућавају да се истраживање по потреби понови, а утврђене чињенице провјере.
 2. **Прегледни научни чланак** представља преглед најновијих радова о одређеном предметном подручју са циљем да се већ објављене информације сажму, анализирају, евалуирају или синтетизују, те доноси нове синтезе које такође обавезно укључују резултате сопственог истраживања аутора.
 3. **Крајко или прелиминарно саопштење** је рад, али мањег обима или прелиминарног карактера, у којем неки елементи IMRAD-а могу бити испуштени, а ради се о сажетом изношењу резултата завршеног изворног истраживачког рада или чланка који је у настајању (енгл. Working Paper).
 4. **Научна критика, односно полемика или осврт** је расправа на одређену научну тему, заснована искључиво на научној аргументацији, у којој аутор доказује исправност одређеног критеријума свог мишљења, односно потврђује или побија налазе других аутора.
 5. **Информативни прилог** је уводник, коментар и слично.
 6. **Приказ књиге, инструмената, рачунарске програма, случаја, научне догађаја и слично** јесте прилог у којем аутор процјењује правилност/неправилност неког научног или стручног рада, критеријума, поставке или полазишта, уз посебан нагласак на квалитет оцјењиваног рада.
 - Код процјене рада рецензенти треба да узму у обзир следеће:
 1. Припада ли рад по своме садржају *Журналу за безбједност и криминалистику*?
 2. Одговара ли садржај рада наслову?
 3. Да ли је рад у складу са стандардима предвиђеним за писање (упутство ауторима)?

4. Има ли рад све потребне дијелове предвиђене за његову категорију (нпр. оригинални научни рад: увод, методе, резултате, дискусија, закључак)?
 5. Да ли су слике и табеле прегледне и разумљиве?
 6. Да ли је литература цитирана у складу са Упутством ауторима?
- Остале напомене (члан 35. ставови 2, 4 и 6)
 1. Чланци се оцјењују описно.
 2. Образац Рецензије мора бити потписан ако је у штампаном облику, односно достављен на мејл уредништву за сваки појединачни рецензирани чланак.
 3. Рецензенти су дужни да укажу на могуће повреде етичких норми у раду.
 4. Рецензенти треба да наведу пуну референцу за један репрезентативни ауторски/коауторски рад из уже научне области као што је рад који су рецензирани.

